

проф. д-р Ангел Петров • д-р Мая Падешка • Мариана Балинова

КНИГА ЗА УЧИТЕЛЯ

ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

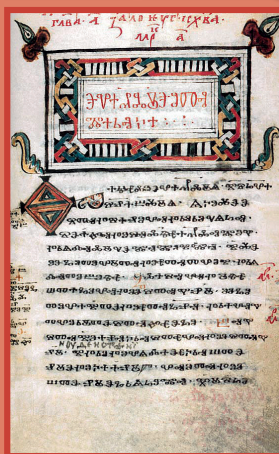
ЗА 11. КЛАС

Ангел Петров • Мая Падешка • Мариана Балинова

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

11

КЛАС

 БУЛВЕСТ 2000®

 Klett

• КЛЕТ БЪЛГАРИЯ •

КНИГА ЗА УЧИТЕЛЯ
БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
за 11. клас

Автори

© Ангел Маринов Петров, 2020
© Мая Йовкова Падешка, 2020
© Мариана Борисова Балинова, 2020

Графичен дизайн

© Петко Енчев Минчев, 2020

Издател

© „КЛЕТ БЪЛГАРИЯ“ ООД, 2020

ISBN 978-978-954-18-1599-1

Възпроизвеждането на това издание или на отделни негови части под каквато и да е форма без изричното писмено съгласие на „КЛЕТ БЪЛГАРИЯ“ ООД е престъпление.

СЪДЪРЖАНИЕ

Прегovor	4
----------------	---

ПЪРВА ЧАСТ

Учебникът в работата на учителя	6
1. Особенности на обучението по български език в 11. клас (общообразователна подготовка).....	6
2. Особенности на учебната програма по български език за 11. клас	6
3. Особенности на учебния комплект по български език за 11. клас на издателство „Клет България“ с марката „Булвест 2000“	7
3.1. Учебникът по български език за 11. клас – съдържателни, структурни и функционални особености.....	7
3.2. Особенности на книгата за учителя към учебника по български език за 11. клас.....	11
3.3. Особенности на Комплекта работни листове към учебника по български език за 11. клас.....	11
3.4. Особенности на електронния вариант на учебника по български език за 11. клас	12
4. Държавни образователни стандарти за учебно съдържание по български език за втория гимназиален етап.....	13
5. Учебна програма по български език за 11. клас (общообразователна подготовка).....	15
6. Примерно годишно разпределение на темите от учебното съдържание по български език за 11. клас.....	18

ВТОРА ЧАСТ

Насоки за практическа дейност	25
Български книжовен език. Норми на българския книжовен език (Начален прегovor)	25
Задачи за входно равнище (Вариант 1; Вариант 2)	25
Езикова култура на личността	28
Прилагане на правоговорната норма (Езиков практикум).....	30
Прилагане на правописната норма (Езиков практикум).....	32
Прилагане на граматичните норми (Езиков практикум)	35
Прилагане на пунктуационната норма (Езиков практикум)	37
Обобщителни упражнения. Тест (Вариант 1; Вариант 2).....	39
Решаване на казус във връзка с конкретна комуникативна задача	42
Публично изказване по научен проблем	44
Конспект на научен текст	46
Реферат	48
Есе по житейски проблем	50
Обобщителни упражнения. Тест (Вариант 1; Вариант 2).....	52
Упражнения за годишен прегovor	56
Задачи за изходно равнище (Вариант 1; Вариант 2).....	58
Библиография.....	60

ПРЕДГОВОР

Книгата за учителя по български език за 11. клас (по-нататък: *Книгата*) е помощно средство за учителя при организацията и осъществяването на урочните занятия по български език в 11. клас на втория гимназиален етап на училищното образование според новата учебна програма по български език от 2018 г. (по-нататък: *Програмата*).

В *Книгата* се представят сведения за основни методически, лингвистични, педагогически, психологически и социокултурни факти, процеси и закономерности, които са основа *учебникът по български език за 11. клас* на издателство *Клет България* с марката *Булвест 2000* (по-нататък: *Учебникът*) да бъде използван като средство за успешно комуникативно, езиково и общокултурно развитие на учениците.

Чрез теоретични сведения и насоки за практическа работа в *Книгата* ясно и достъпно се характеризират взаимоотношенията между цели, учебно съдържание, педагогически средства и методически варианти на обучението по български език в 11. клас. Дават се идеи как учителят да конструира функционални уроци, съобразени с условията на образователния процес във всяка ситуация.

Книгата се състои от две части.

В **първата част** се разглеждат общи проблеми на обучението по български език в 11. клас и на учебника по български език за 11. клас. Представя се *Програмата*, характеризират се функционалните и структурните особености на *Учебника* и на групите елементи от учебния комплект – работни листове, книга за учителя, електронен вариант на учебника.

Специално внимание в първата част на *Книгата* се отделя на възможностите, които *Учебникът* предлага за методическа интерпретация на постановките, заложи в *Програмата*. Такива са например следните:

- осигуряване на начини и средства за развиване на *функционалната грамотност* на учениците чрез извличане на информация от текстове при четене с разбиране (включително на текстове, които са на електронен носител);
- прилагане на информацията от текстовете при решаване на житейски проблеми и задачи;
- усъвършенстване на *критическото мислене* на единадесетокласниците чрез аналитично вглеждане в информацията от текстове;
- развиване на социални умения у подрастващите посредством участие в съвместни дейности като работа в малки групи, изпълнение на творчески задачи и гр.

Книгата предлага алгоритми за четене и анализ на включените в *Учебника* разнообразни текстове. Чрез тях подрастващите ще научат интересни факти от заобикалящия ги свят. От особена важност е, че когато четат и анализират текстовете, учениците ще обогатяват знанията си за човека, природата и обществото, ще изразяват собствено мнение по различни въпроси, ще се учат да използват информацията при решаване на задачи от всекидневието.

В първата част на *Книгата* се прави методическа интерпретация на информацията, която *Учебникът* предлага: за средствата, закономерностите и правилата на езика; за упражненията за разпознаване, анализ, редактиране и създаване на текстове; за тестовите задачи, схемите и таблиците за справка. Обосновава се мястото в учебното съдържание на богатството от начини, по които българският език се използва в многообразието от ситуации на речевото общуване. Изтъква се ролята на резултатното използване на българския език като следствие от овладяването на информация: за езиковата култура на личността; за нормите на съвременния български книжовен език – правоговорна норма, правописна норма, граматични норми, пунктуационна норма; за публичното представяне по научен проблем; за конспект на научен текст; за реферат; за есе по житейски проблем.

В **първата част** на *Книгата* предлагаме два документа – Държавния образователен стандарт за втория гимназиален етап на средното училище и *Програмата*.

Първата част на *Книгата* завършва с примерно годишно разпределение на темите за учебни занятия по месеци и седмици, които ще ориентират учителите във вида на уроците според дидактическата и според методическата класификация, ще ги запознаят с новите понятия и съответстващите им термини във всеки урок, ще ги насочат към очакваните резултати от обучението по всяка тема, ще им предложат идеи за възможни методи на оценяване.

Втората част на *Книгата* включва методически разработки на предвидените урочни занятия. Дават се конкретни насоки за планиране и провеждане на работата в уроците за нови знания, за начален и годишен преговор, за упражнение, за обобщение, за контрол, за проверка и оценка на знанията и уменията.

Всяка разработка предлага информация за целите на урока, за възможни методически варианти както на цялостната дейност, така и на отделни нейни фрагменти, прави се коментар на спецификата на учебното съдържание, като акцент се поставя върху новите понятия и начините за тяхното въвеждане и използване. Анализират се възможните конкретни урочни звена, обобщават се идеи за изпълнение на упражненията, дават се отговори на задачите от раздела за проверка и оценка, както и на задачите за домашна работа. Отделя се внимание на упражненията, отбелязани със знак за повишена трудност, определени като изследователски, като творчески задачи или за работа по групи.

В края на втората част има библиография на методическа и на лингвистична литература, която учителите може да използват за повишаване на собствената си професионална квалификация.

Авторският колектив се надява, че теоретичните сведения и насоките за конкретни практически дейности по време на занятията по български език в 11. клас, които *Книгата* предлага, ще послужат на учителите безпроблемно и резултатно да изпълняват професионалните си задължения, като постигат оптимален баланс между съобразяване с нормативните изисквания към организацията на учебния процес по български език и творческа реализация на собствените си идеи и лични предпочитания.

Пожелаваме приятна и ползотворна работа!

Авторите

ПЪРВА ЧАСТ

Учебникът в работата на учителя

1. Особенности на обучението по български език в 11. клас (общообразователна подготовка)

Обучението по български език в 11. клас на втория гимназиален етап на училищното образование се организира и се осъществява така, че да се осигурят приемственост и перспективност в дейностите, свързани с обогатяване и задълбочаване на социокултурните, езиковите и комуникативните компетентности на учениците. Идеята е чрез овладяването от единадесетокласниците знания, умения и отношения, свързани с общуването, текста и езика, да се гарантира оптимално езиково и комуникативно развитие на позрастващите.

Съвременният образователен процес по български език в 11. клас притежава особености на *комуникативно ориентирано езиково обучение*¹. То се характеризира с комплекс от образователни цели, които накратко може да бъдат представени по следния начин:

- **когнитивни** (познавателни) цели – свързани с възможността единадесетокласниците да овладяват познание за съвременния български книжовен език и за неговите единици и закономерности;
- **прагматични** (функционални) цели – отнасящи се до необходимостта единадесетокласниците да овладяват умения за пълноценно участие в речевото общуване;
- **аксиологични** (възпитателни) цели – предполагащи изграждане на ценностна система у единадесетокласниците като следствие от осмисляне на ролята, която българският език играе за развитието на личността и на обществото като цяло.

2. Особенности на учебната програма по български език за 11. клас

Програмата, която е базисен документ за цялостната организация и провеждане на обучението в 11. клас, е конструирана така, че да създава условия за успешна реализация на обучението. Тя включва:

- уводна част с представяне на основния ѝ замисъл;
- фрагменти от Държавните образователни стандарти за втория гимназиален етап, подбрани с оглед на учебно-възпитателния процес

по български език в 11. клас (вж. „Очаквани резултати от обучението в края на класа“);

- теми от учебното съдържание в два кръга – лингвистична парадигма и комуникативна парадигма (с операционализация на очакваните резултати по теми и списък с новите понятия);
- препоръчително процентно разпределение на учебните часове за годината;
- таблица със специфичните методи и форми за оценяване на постиженията на учениците;
- таблица с дейностите за придобиване на ключови компетентности и за осъществяване на междупредметни връзки.

Важно място в *Програмата* заема идеята връзките между обучението по български език и другите учебни дисциплини в 11. клас да се представят посредством типове дейности, чието осъществяване води до формиране на *ключови компетентности*. Те са наречени така, защото са предпоставка учениците да се справят успешно с предизвикателствата на днешния ген, като постигат адекватност между своите собствени способности и лични цели, от една страна, и целите на обществото, от друга страна.

За обучението по български език в 11. клас като релевантни за осъществяване на междупредметни връзки са определени следните ключови компетентности:

- умения за общуване на чужди езици;
- дигитална компетентност;
- умения за учене;
- социални и граждански компетентности;
- инициативност и предприемачество.

Съществена особеност на *Програмата* е стремежът чрез нея да се ограничи (в рационално допустими граници) теоретичното претоварване на обучението по български език в 11. клас с нефункционална теоретична информация, т.е. информация, която няма инструментална стойност за повишаване на комуникативната компетентност на позрастващите и следователно няма пряко отношение към целите и задачите на съвременното обучение по български език. Във формален план тази тенденция е отразена чрез инструкцията за препоръчително разпределение на часовете по следния начин: 33% от учебното време е за нови знания, 44% – за практическа работа с езика (упражнения), 6% – за разговор, 6% – за обобщение, 11% – за контролни и за класни работи.

Идеята е освободеното от теоретични занимания учебно време да бъде оползотворено, като се насити с дейности, имащи отношение към:

¹ Вж. по тези проблеми по-подробно монографията на А. Петров „Проблеми на комуникативно ориентираното обучение по български език“. София: Булвест 2000, 2012 г.

- развиване на умения за четене на текстове от различни източници (вкл. електронни) с цел извличане и осмисляне на информация;
- усъвършенстване на езиковия усет на единадесетокласниците посредством преводна работа и редактиране на стилно-езикови слабости (работа с грешки);
- практикуване на езика чрез създаване на текстове от различни функционално-смислови типове реч и предназначени за различни функционални сфери и комуникативни ситуации.

Осъществяването на *когнитивните цели* на обучението по български език в 11. клас става с помощта на предвидените в *Програмата* учебни теми от т.нар. *лингвистична парадигма*. Това е проблематика, ориентирана към практическо прилагане от учениците на основни езикови норми и съответстващите им езикови правила: граматични, правописни, правоговорни и пунктуационни.

В 11. клас по български език се въвеждат следните нови понятия: „конспект“ и „реферат“.

Предвидените за овладяване в 11. клас знания за езика (преди всичко за съвременния български книжовен език) са основа за усъвършенстване на лингвистичната компетентност на позрастващите, за обогатяване на техните познавателни способности и за развиване на логическото им мислене. Тези знания имат и важна общокултурна стойност. Те са сигурен фундамент, върху който единадесетокласниците ще подобряват своята комуникативна компетентност във връзка с овладяването на чужди езици.

Резултатите от реализацията на когнитивните цели на обучението са обобщени в графата *Езикови компетентности* в таблица с названието „Очаквани резултати от обучението в края на класа“.

Реализацията на *прагматичните цели* на обучението по български език в 11. клас се осъществява посредством предвидените в *Програмата* съдържателни ядра, които дават информация за:

- публично изказване по научен проблем;
- конспект на научен текст;
- реферат;
- есе по житейски проблем.

Ефектите от реализацията на прагматичните цели на обучението в 11. клас са обобщени в графата *Комуникативни компетентности* в таблица, която носи названието „Очаквани резултати от обучението в края на класа“.

Залог за успешна реализация на *аксиологичните цели* на обучението по български език в 11. клас са различни инструкции в *Програмата*, които интерпретират българския език като средство за изграждане у позрастващите на утвърждаващи се в обществото значими идеи – патриотични, общокултурни, екологични и др.

3. Особенности на учебния комплект по български език за 11. клас на издателство Клет България с марката Булвест 2000

Учебният комплект по български език за 11. клас на издателство *Клет България* с марката *Булвест 2000* включва учебник, книга за учителя, комплект работни листове и електронен вариант на учебника.

Всички елементи от учебния комплект са съобразени с Държавните образователни стандарти за учебно съдържание по български език за 11. клас от 2015 г. и с учебната програма по български език за 11. клас от 2018 г.

3.1. Учебникът по български език за 11. клас – съдържателни, структурни и функционални особености

Учебникът по български език за 11. клас на издателство *Клет България* с марката *Булвест 2000* е комбинирано издание, което включва книжно тяло и електронен вариант, обогатен с допълнителни електронни ресурси. Той е създаден от авторския колектив, след като е отчетено влиянието на различни постоянни и променливи фактори, оказващи влияние върху образователните процеси по време на езиковите занятия. Сред факторите като по-съществени може да бъдат посочени няколко:

- общите цели на обучението по български език във втория гимназиален етап на основната образователна степен;
- нормативните изисквания на новия Държавен образователен стандарт от 2015 г. и на новата учебна програма от 2018 г.;
- възрастовите и психофизиологичните особености на единадесетокласниците.

Важна роля за успешната работа с *Учебника* на учители и ученици играят *Пътеводителят* и „легендата“ с условни знаци (вж. на с. 6 – 7 и на с. 8).

Пътеводителят предлага снимки на няколко страници от *Учебника* с линии, които насочват към пояснителни карети. В тях е разположено кратко представяне на същността и функциите на учебната информация от съответните части на страниците.

Погробоно представяне на условните знаци дава възможност учители и ученици да се запознаят с особеностите на семиотичната парадигма в *Учебника*. Знаците стоят в началото на текстове, анализи, въпроси, задачи, таблици и пр. Те дават представа за конкретното учебно съдържание, разположено на определено място в урочната разработка. Такива знаци са следните:

а) – знак за четене и извличане на информация от текст;

б) – знак за дискусия;

- в) – знак за нови знания;
- г) – знак за речник с непознати думи;
- д) – знак за задача с повишена трудност;
- е) – знак за работа по групи;
- ж) – знак за изследователска задача;
- з) – знак за творческа задача.

В съдържателно отношение предвиденият в Програмата учебен материал е разпределен в Учебника в четири раздела:

- I раздел: Начален преговор;
- II раздел: Норми на българския книжовен език;
- III раздел: Възприемане и създаване на текстове;
- IV раздел: Годишен преговор.

Във всеки раздел в зависимост от заложените в Програмата теми и свързаните с тях очаквани резултати от обучението и нови понятия са предложени различен брой урочни статии (разработки на уроци), например: в първия раздел – една разработка (за начален преговор); във втория раздел – пет разработки (за нови знания; за упражнение; за преговор, за обобщение, за контрол и оценка), и т.н.

Новият раздел започва винаги на нечетна страница, на която в синтезирана форма се представят основни моменти от учебното съдържание, разположено в поредица от урочни разработки, които следват. Целта е още в самото начало на цикъла от урочни занятия учители и ученици да се запознаят с ядрото от специфични проблеми, които ще са в основата на предстоящия учебен период, например:

2. РАЗДЕЛ

ОВЛАДЯВАНЕ НА НОРМИТЕ НА БЪЛГАРСКИЯ КНИЖОВЕН ЕЗИК

Във втория раздел на учебника се предлага информация по важни езикови проблеми. Ще получите информация за:

- същността на понятието *езикова култура*; ще научите как да подобрявате равнището на езиковата си култура; ще разберете каква е разликата между езикова и функционална грамотност;
- правоговорната книжовна норма; ще се научите да разпознавате и да редактирате правоговорни грешки;
- правописната книжовна норма; ще се научите да разпознавате и да редактирате правописни грешки;
- граматичните книжовни норми (морфологична и синтактична); ще се научите да разпознавате и да редактирате граматични грешки;
- пунктуационната книжовна норма; ще се научите да разпознавате и да редактирате пунктуационни грешки.

Урочните разработки в Учебника започват на четна страница и в повечето случаи са разположени на три последователни разтворения, а сведенията върху разтворите са структурирани еднотипно. Това е предпоставка учители и ученици бързо и лесно да се ориентират в информацията и безпроблемно да откриват необходимите им езикови факти, особености и закономерности, които са разработени винаги на едно и също място в урочната статия.

Информацията в урочните разработки е позиционирана в две колони – широка и тясна. В широката колона са разположени текстове, лингвистични анализи, езикови примери, схеми, таблици, правила, упражнения. В тясната колона са представени целите на урока, непознати думи и изрази, определения на лингвистични понятия, също така има снимки на автори на текстове и др.

 Припомнете си характеристиките на българския книжовен език, които сте изучили до 11. клас.

„Дадохме на света Джон Атанасов и компютъра“ (с. 10) е текст, в който се представя информация за живота и делото на известен американски учен и преподавател, признат за създател на първия цифров електронен компютър. Освен да дава сведения, текстът има предназначението и да въздейства върху читателите. Той внушава чувство за гордост от факта, че световно прочут изобретател има български произход.

В текста се проявяват особености на съвременния български книжовен език. Употребените единици на езика (морфеми, думи, изречения) са свързани по смисъл и в зависимост от общоприети правила, които се обединяват под формата на **езикови норми**. Всеки, който използва българския език при комуникация, е длъжен да познава и да спазва тези норми. Те създават единство в начините на говорене и на писане – важно условие речевото общуване да протича безпроблемно и резултатно.

Книжовният език е универсално средство за размяна на информация. Той може да се използва ефективно в разнообразни комуникативни ситуации. Владението на неговите **норми** и спазването на **книжовните правила** са белег на висока езикова култура на личността и са критерий за нейната образованост, добро възпитание, авторитетност и социална престижност.

Нормите на книжовния език са **кодифицирани** – описани са в граматика, учебници, речници и други източници на информация по формата на езикови правила. Чрез кодификацията се постигат определяне, съгласуване и систематизиране на нормите на книжовния език.

Български книжовен език:

- представителна форма на българския език;
- отличава се с богатство и обработеност на езиковите средства;
- притежава кодифицирани езикови норми и функционални стилове.

Езикова норма:

- система от езикови правила, чието спазване е задължително;
- осигурява единство, необходимо, за да може езикът да служи като средство за комуникация.

Компютърът, създаден от Джон Атанасов

В началото на всяка урочна статия има кратко представяне на целите на конкретния урок например:

Предстои да се запознаете с още един вид публично изказване – по проблем от определена научна област. Ще научите как да извличате информация от научни текстове при подготовка за създаване на публично изказване по научен проблем.

Това, което отличава *Учебника* от други учебници по български език, използвани досега в образователната практика на средното училище, са по-гългите цялостни текстове, с които започва всяка урочна разработка. Разположени са винаги на един разтвор (четна и нечетна страница) в *Учебника*. Текстовете с разнообразна информация са подбрани така, че да отговарят на потребностите, възможностите и интересите на единадесетокласниците.

Текстовете, въведени със *знак за четене и извлечение на информация от текст*, са разнообразни по тематика. Те имат няколко функции. Една от тях е да станат основа за усъвършенстване на умения и навици на единадесетокласниците, свързани с четене и осмисляне на информацията в текстове. Образците за четене, които *Учебникът* предлага, може да се използват от учителя и от учениците както за четене в часа по български език, така и за четене у дома.

Централна обаче е функцията на текстовете към всяка тема, която е свързана с използването им като средство за развиване и усъвършенстване на *функционалната грамотност* на учениците.

Функционалната грамотност на единадесетокласниците, реализирана чрез четенето (с разбиране) на текстовете от *Учебника*, е концепт, който се изгражда от различни елементи, но като основни сред тях изпълняват следните:

- уменията да се идентифицира информация;
- уменията да се възприема информация;
- уменията да се тълкува информация;
- уменията да се осмисля информация;
- уменията да се оценява информация.

За да се осъществяват резултатно посочените процеси по време на часовете по български език в 11. клас, е необходимо в обучението акцентът да се постави върху четенето на текстовете от тематичната парадигма на *Учебника* с оглед на възможността да се работи ефективно върху следните по-важни процеси:

- *разбиране* на информацията – ученикът открива смисъла на текста при четене както на равнището на отделни думи и изрази с техните буквални значения, така и на равнището на смисли в рамките на цялостния текст;
- *осмисляне* на информацията – ученикът „прекарва“ извлечената от текста информация през „решетката“ на своя личен опит – интелектуален и/или практически; превръща тази информация в елемент от своето познание във връзка с конкретната проблематика; трансформира смисли от информацията, като ги оформя в ново знание; тълкува и приписва оценка на информацията от позицията на определени ценностни устои; изразява становище доколко информацията е полезна с оглед решаването на конкретна задача и пр.;
- *използване* (т.е. *прилагане*) на информацията – ученикът си служи с информацията, екскерпират

на от текста, при разрешаване на проблем, при изразяване на мнение, при участие в спор или в дискусия за постигане на конкретна прагматична цел.¹

С цел да се постигне по-добра рецепция на смислите, вложени в подбраните текстове, в тясната колона на първата страница от всяка урочна статия (вляво от текста) има речник на непознати думи и изрази, употребени в текста, например:

trasiран – определям пътя, посоката на движение, развитието на нещо

прототип – първообраз

патент – документ, с който се удостоверява изключителното право на изобретателя върху производството, използването или продажбата на неговото изобретение

Под *знак за дискусия* са разположени въпроси към единадесетокласниците: за откриване и осмисляне на информацията от текстовете; за анализиране и тълкуване на информацията от текстовете; за оценяване и прилагане на информацията от текстовете, например:

- Какви са българските корени на американския гражданин Джон Винсътн Атанасов?
- Защо без изобретението на Джон Атанасов „гнес светът не би бил същият“?
- Кога и как е създаден прототипът на първата в света електронноизчислителна машина?
- С какво изобретението на Джон Атанасов принципно се различава от съществуващите до този момент изчислителни машини?
- През какви перипетии преминава общественото признаване на откритието на Джон Атанасов?
- Потърсете в интернет информация за институции и места в нашата страна, които са свързани с името на Джон Атанасов. Напишете текст на тема: „Делото на Джон Атанасов – гордост за всички българи“.

Въпросите насочват вниманието на единадесетокласниците към идентифициране, възприемане, осмисляне и репродуциране на конкретна информация от различни части на текстовете, в някои случаи те са насочени към трансформация на информация от текстовете с цел тя да бъде използвана като основа за собствени разсъждения и изводи, свързани с житейски въпроси и проблеми. Въпросите към текстовете в *Учебника* имат предназначението да стимулират познавателната активност на

¹ Вж. Петрова, С. Училище за утрешния ген. Резултати от участието на България в Програмата за международно оценяване на учениците PISA 2009. София, 2010 г., с. 13, 23.

учениците, но също така и да засилят интереса им към факти, идеи и проблеми, които литературата и животът предлагат за анализ, осмисляне, разбиране, съпреживяване.

Водещ принцип в работата с *Учебника* е всеки урок по български език в 11. клас да започва с дискусия върху смислите, които се съдържат в изходните текстове, и чак тогава да се търси корелацията между интерпретираните смисли и езиковите средства, употребени за тяхното изразяване. Убеждението на авторите е, че приложението на такъв подход създава в оптимална степен предпоставки обучението по български език да се превърща от обучение по нормативна граматика в обучение по словесност, в обучение по култура.

Предлаганите в *Учебника* текстове и въпросите за дискусия върху тях изпълняват и още една важна функция. Те осигуряват подходяща образователна среда за работа върху развиване на *функционалната грамотност* на пограстващите. Подготвят ги за успешно участие в международни оценителски програми на уменията на учениците да четат, да извличат и да прилагат информация от текстове (например PISA).

Сведенията от лингвистичната парадигма на *Програмата* във връзка с конкретната тема (заглавието на урочната статия и респективно на урока) са разположени след *знака за нови знания* или надписа *Езиков практикум* върху един разтвор (четна и нечетна страница). Това са сведения за:

- признаците на езиковите понятия и на закономерностите, обект на овладяване в конкретния урок;
- алгоритмите на учебния лингвистичен анализ, приложен при осмисляне на езиковите понятия и закономерности – опора в познавателните процеси на учениците при овладяване на езиковите понятия; алгоритмите показват какво, как и в каква последователност да се изследва, когато се проучват езикови или текстови характеристики на някакво изказване;
- правилата за книжовно използване в речевата практика на изучаваните по време на урока езикови понятия и закономерности.

За по-лесно възприемане и осмисляне на лингвистичната информация от учениците понякога сведенията в тази част на урочната статия са представени с помощта на схеми или таблици, например:

Припомнете си видовете норми на съвременния български книжовен език, които изучихте в 10. клас.

Вид норма	Особености	Отклонение от нормата
правововорна норма	<ul style="list-style-type: none"> • осигурява общоприет изговор на звукове и на съчетания от звукове в устната реч • проявява се под формата на правововорни правила 	правововорна грешка пример: неправилно: <i>сла</i> правилно: <i>слъ</i>
правописна норма	<ul style="list-style-type: none"> • осигурява единство в писмената речева практика • проявява се под формата на правописни правила 	правописна грешка пример: неправилно: <i>горяли</i> правилно: <i>горели</i>
граматични норми	<ul style="list-style-type: none"> • отнасят се до морфологията и до синтаксиса на езика • проявяват се под формата на граматични правила 	граматична грешка пример: неправилно: <i>трима ученика</i> правилно: <i>трима ученици</i>
пунктуационна норма	<ul style="list-style-type: none"> • определя пунктуационното оформяне на българското изречение • включва правилата за използване на пунктуационните знаци в писмената реч 	пунктуационна грешка пример: неправилно: <i>Разбрах, как да постъпя.</i> правилно: <i>Разбрах как да постъпя.</i>
лексикална норма	<ul style="list-style-type: none"> • обхваща правилата за употреба на думите в съответствие със: <ul style="list-style-type: none"> – речниковото им значение – контекста, в който се разкрива смисълът им – съчетаемостта им с другите думи в текста 	лексикална грешка пример: неправилно: <i>На синия фонд бяха нарисувани облаци.</i> правилно: <i>На синия фон бяха нарисувани облаци.</i>

13

Представените по формата на определените признаци на овладяваните по време на урока езикови понятия и закономерности имат предназначението на ученото да се концептуализира в съзнанието на учениците и така да бъде по-лесно осмислено, разбрано и запомнено. Това осмисляне и запомняне на най-важната част от информацията на страниците за нови знания се улеснява от факта, че всички определения на нови понятия и закономерности от лингвистичната парадигма са изведени в страничната по-тънка колона на страницата и винаги се намират на едно и също ниво с информацията, която представя разсъждения и разяснения върху същите проблеми.

Езикова грамотност – умения да се чете и да се пише

Функционална грамотност:

- умение да се открива и да се извлича информация от текста;
- умения да се тълкува и да се осмисля информация от текста;
- умение да се оценява информация от текста;
- умение да се прилага информация от текста при решаване на житейски проблеми.

Маркираните със знак за *упражнения* страници, които следват страницата/страниците с теоретичните сведения по темата, съдържат поредица от дейности, в основа на които стоят операциите за *разпознаване, анализ, редактиране* и създаване на изрази (думи, изречения, текстове). Упражненията са подбрани и са подредени така, че да градират познавателната дейност на единадесетокласниците по трудност, да създават оптимални условия осмислените теоретични сведения да бъдат системно и планомерно прилагани в речевата практика.

Урочните разработки, определени като *Езиков практикум*, имат различна структура. В тях централната част от учебното съдържание се състои от кратко представяне на особеностите на съответната книжовна езикова норма. Следват формулировки на конкретните езикови правила, които представят нормата, и по няколко упражнения след правилата, например:

Езиков практикум	
<p>правописната норма изисква двоино н да се пише във формите на някои прилагателни имена, когато е изпадне от завършека -нен</p> <p>поради неспазване на нормата се греша, като се изпусна едното н</p> <p>правописна грешка се допуска, когато не се познава правилният на формата за м.р. ед.ч. на изходната дума</p>	<p>корен – конна коренен – коренна безапелационен – безапелационни</p> <p>правилно: военен – военна неправилно: военен – воена</p> <p>правилно: рожден – рождена неправилно: рожденен – рожденна</p>
<p>3. Препишете изреченията и редактирайте там, където има нарушаване на правописно правило.</p> <p><i>В сряда ще имаме два часа за поправка на писменни упражнения.</i> <i>Постояно ми пофтарят, че трябва да решавам повече задачи по математика.</i> <i>В погледа му имаше нещо особено, което привличаше вниманието на хората.</i> <i>Лявата трябва на тунела времето е затворена поради ремонт на пътната настилка.</i> <i>Обичам да се разхождам есенно време по алеите на градския парк.</i></p>	<p>4. В коя от думите е допусната грешка? Включете правилните варианти в измислените от вас изречения.</p> <p><i>посланик – посланик</i> <i>болезнена – болезнен</i> <i>картинна – картинен</i> <i>надменен – надмени</i> <i>насилен – насиненни</i> <i>нахранен – нахраненни</i></p>

Сред предлаганите упражнения с особена важност се отличават следните:

- *упражнение с повишена трудност*, което е предназначено за ученици с изявени филологически способности, развит езиков усет и с изградени умения за самостоятелна работа, например:

2. **Защо не би могло да съществува човешко общество без език?**

- *упражнение с изследователска цел*, чието предназначение е да съдейства за развиване на уменията на единадесетокласниците сами да обогатяват знанията и уменията си, да търсят и да откриват информация по интересоващи ги проблеми, като използват различни източници на информация – енциклопедии, речници, публикации в медиите и пр., например:

6. **Потърсете в интернет информация за основните (популярни) парадокси в науката.**

- *упражнение за работа по групи*, чието предназначение е да бъде предпоставка учениците да се научат да работят в малки групи, като разпределят задачите помежду си, всеки поема отговорност за изпълнението на някоя от тях и накрая излъчват говорител, който докладва общото решение на задачата пред класа, например:

6. **Обсъдете по групи следните казуси и напишете решение.**

1. група: Ваш съученик е с предупреждение за преместване в друго училище заради много отсъствия. Младежът е отличен ученик, разбира се с всички, но отсъства често.
2. група: Ваши съученици твърдят, че получават по-ниски оценки, отколкото заслужават. Чувстват се ошетени. Влошава се климатът в класа.
3. група: Живеещи в съседен на училището блок обвиняват учениците, че се събират редовно след часовете в градинката пред блока, вдигат шум и замърсяват. Подали са жалба в общината.

- *творческо упражнение*, чието предназначение е да подтикне учениците да създават текстове и така да съдейства за развиване и усъвършенстване на техните речетворчески способности, например:

12. **Като използвате информация от текста, отговорете писмено на въпроса: „Каква е същността и кои са функциите на българския книжовен език?“.**

Урочната разработка завършва с 5 тестови задачи със структуриран отговор, предназначени за контрол, оценка и самооценка на наученото по време на урока.

В края на всеки раздел има *обобщителни упражнения*, разположени върху няколко отделни страници от *Учебника*, и по два варианта на тест със задачи, които имат структурирани отговори, за проверка и оценка на знанията и уменията, овладени чрез обучението върху уроците от раздела. Приема се, че тестът е изпълнен успешно, ако учениците са решили правилно половината плюс още една от тестовите задачи.

Учебникът завършва с *упражнения за годишен преговор*, чиято функция е да подпомогне учениците чрез много практически дейности с езика да си припомнят по-важните моменти от учебното съдържание и да обогатят уменията си да използват нормативно българския език.

3.2. Особенности на *книгата за учителя към учебника по български език за 11. клас*

Книгата за учителя към учебника по български език за 11. клас предлага:

- информация за съдържателните, структурните и функционалните особености на *Учебника*;

- примерно годишно разпределение на учебния материал по български език за 11. клас;
- методически разработки към всяка от темите в *Учебника* с анализ на задачите и отговори на всяка от тях;
- библиография с методически трудове, които да подпомогнат учителите в процеса на тяхното професионално израстване.

3.3. Особенности на Комплекта работни листове към учебника по български език за 11. клас

Комплектът работни листове към учебника по български език за 11. клас е съобразен с Програмата и затова може да бъде използван като учебно средство от всички единадесетокласници, т.е. без значение с кой вариант на учебник по български език за 11. клас те работят.

Комплектът работни листове съдържа 14 теми, които отговарят на темите от Програмата.

Всяка част от Комплекта включва упражнения и тест, разположени върху няколко листа, които при необходимост или при желание може да бъдат отделени (късани) от книжното тяло за по-лесно използване например при проверка и оценяване на изпълнението.

Упражненията са за разпознаване, анализ, редактиране и конструиране на изрази и може да бъдат изпълнявани както по време на уроците, така и при подготовката на учениците в домашни условия.

Комплектът работни листове не подменя *Учебника*. Той създава допълнителни условия за работа с ученици, които бързо се справят със задачите от *Учебника*.

Авторите са се стремили да подберат такива текстове и така да структурират задачите в Комплекта работни листове, че да са максимално полезни на учениците, а на учителите – да спестят време и сили при подготовката и организацията на уроците.

3.4. Особенности на електронния вариант на учебника по български език за 11. клас

Електронният вариант на *Учебника* е предназначен за работа в клас под непосредственото ръководство на учителя и за самостоятелна работа на учениците в процеса на самоподготовка. Той е съставен от всички съдържателни елементи на *Учебника* и предлага допълнителни разяснения, анализи,

упражнения и тестови задачи, които са озвучени или анимирани с цел да привлекат вниманието на учениците и по-добре да ги мотивират за учебна работа. Така чрез електронния вариант на *Учебника* традиционният езиков код за предаване на учебната информация се заменя с визуален код, чиято специфика се състои в *образното* начало.

Електронният вариант на *Учебника* е информационно педагогическо средство, което съчетава повече от една медия, т.е. създава условия за конфигуриране на многомерна образователна среда за представяне на предвидената от Програмата за 11. клас учебна информация:

- **текстова информация:** текстове с цел информиране на учениците, упражнения за работа по прилагане на наученото, или ученически текстове, които електронната система помни, обработва, преобразува, редактира и т.н.; редактиране и саморедигиране, проверка и оценка на езиковата култура;
- **графики** (неподвижни илюстрации) – таблици, схеми, картини и всякакви статични изображения, които се използват с информативна или конструктивна функция;
- **интерактивност** – възможност единадесетокласникът да контролира хода на действието; той определя от менюто как ще работи и така се създават условия процесът на овладяване на информацията да не е само линеен;
- **звук** – запис на говор и музика, които звуково онагледяват проблеми от фонетиката и правописа на българския книжовен език;
- **анимация и видео** – записани комуникативни ситуации, които създават импулси у учениците да анализират речеве ситуации или да създават текстове, подходящи за конкретни социални контексти.

Чрез използването на електронния вариант на *Учебника* се прилага на практика дидактическият принцип *нагледност* в обучението по български език, съдейства се за формиране на предметно ориентирано съзнание у учениците, стимулира се тяхната познавателна активност, улесняват се процесите на осмислянето и на запомнянето на учебната информация.

Работата с електронния вариант на *Учебника* не трябва да е самоцелна. Необходимо е използването му по време на урока по български език да се съчетава функционално с традиционните средства на обучение.

ИЗИСКВАНИЯ ЗА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ОБУЧЕНИЕТО ПО УЧЕБНИЯ ПРЕДМЕТ БЪЛГАРСКИ ЕЗИК КОМПОНЕНТ *БЪЛГАРСКИ ЕЗИК*

4. Държавни образователни стандарти (ДОС)
за учебно съдържание по български език за
втория гимназиален етап на училищното
образование

СТЕПЕН НА ОБРАЗОВАНИЕ: **СРЕДНА**

СПЕЦИФИЧНИ ЦЕЛИ НА ОБУЧЕНИЕТО ПО ПРЕДМЕТА В СЪОТВЕТНИЯ ЕТАП

- Усъвършенстване на уменията на учениците да търсят, да анализират и да синтезират информация от различни информационни източници и развиване на уменията да я обработват и да я използват за решаване на комуникативни задачи
- Прилагане в речевата практика на книжовните езикови норми
- Усъвършенстване на уменията за сравняване и за анализиране на различни гледни точки при участие в диалог и в дискусия, на умения за създаване на устни и на писмени текстове

ЕТАП: **ВТОРИ ГИМНАЗИАЛЕН**

ОБЛАСТИ НА КОМПЕТЕНТНОСТ, ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ ОБУЧЕНИЕТО (ЗНАНИЯ, УМЕНИЯ И ОТНОШЕНИЯ) И ВРЪЗКАТА ИМ С ОТДЕЛНИ КЛЮЧОВИ КОМПЕТЕНТНОСТИ

1. Компетентности в областта на българския език
2. Умения за общуване на чужди езици
3. Математическа компетентност и основни компетентности в областта на природните науки и на технологиите
4. Дигитална компетентност
5. Умения за учене
6. Социални и граждански компетентности
7. Инициативност и предприемчивост
8. Културна компетентност и умения за изразяване чрез творчество
9. Умения за подкрепа на устойчивото развитие, за здравословен начин на живот и спорт

Област на компетентност	Знания, умения и отношения <i>В резултат на обучението ученикът:</i>									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9
Социокултурни компетентности	Съобразява езиковия си изказ с различни типове ситуации в социокултурните сфери.	X			X		X			
	Оценява идеи, тези и аргументи в съответствие със своя опит и спрямо познанията, които има за гражданското общество.	X					X			
	Търси, анализира и синтезира информация от различни информационни източници, обработва я и я използва за решаване на комуникативни задачи.	X			X	X	X			
	Подбира самостоятелно начините за успешно публично представяне на различни видове информация.	X			X	X	X			
Езикови компетентности	Употребява уместно в речта гуми с близко значение и гуми с противоположно значение (синоними и антоними).	X			X					
	Разпознава и редактира стилно-езикови грешки.	X			X					
	Използва уместно езикови средства за създаване на текст съобразно социокултурната сфера при изпълнение на комуникативни задачи.	X			X		X			

Област на компетентност	Знания, умения и отношения <i>В резултат на обучението ученикът:</i>	1	2	3	4	5	6	7	8	9
		Комуникативни компетентности	<i>Слушане</i>							
Сравнява и анализира гледни точки при участие в диалог и в дискусия.	X						X			
<i>Четене</i>										
Сравнява и анализира гледни точки при четене на текстове от различни функционални стилове.	X				X		X			
<i>Говорене</i>										
Спазва правоговорната норма.	X									
Подготвя и представя публично изказване по научен проблем.	X		X		X		X			
Участва в интервю за кандидатстване за работа или за обучение.	X		X				X	X		
<i>Писане</i>										
Спазва книжовните езикови норми.	X			X						
Създава в писмена форма: – конспект на научен текст – библиография – мотивационно писмо – реферат – есе по житейски проблем	X	X		X		X				

УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА ЗА XI КЛАС

КОМПОНЕНТ БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

(ОБРАЗОВАТЕЛНА ПОДГОТОВКА)

5. Учебна програма по български език за 11. клас (общообразователна подготовка)

КРАТКО ПРЕДСТАВЯНЕ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА

Обучението по български език в единадесети клас разширява и допълва знанията, уменията и отношенията, свързани със системата на съвременния български книжовен език и с изграждането на комуникативните компетентности на учениците.

С оглед развиването на социокултурните компетентности програмата предлага възможности за усъвършенстване на уменията на учениците да търсят, да анализират и да синтезират информация и да я използват за решаване на комуникативни задачи.

По отношение развиването на езиковите компетентности в програмата са включени теми, насочени към прилагане в речевата практика на нормите на съвременния български книжовен език – правоговорна, правописна, граматични и пунктуационна.

Във връзка с развиването на комуникативните компетентности в устното и в писменото общуване в учебната програма е предвидено развиване на уменията за публично изказване по научен проблем, за създаване на есе по житейски проблем, за писане на конспект на текст и за съставяне на библиография.

ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ОБУЧЕНИЕТО В КРАЯ НА КЛАСА

ОБЛАСТИ НА КОМПЕТЕНТНОСТ	ЗНАНИЯ, УМЕНИЯ И ОТНОШЕНИЯ
СОЦИОКУЛТУРНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	Съобразява езиковия си изказ с различни типове ситуации в социокултурните сфери. Оценява идеи, тези и аргументи съобразно своя опит и спрямо познанията, които има за гражданското общество. Търси, анализира и синтезира информация от различни информационни източници, обработва я и я използва за решаване на комуникативни задачи. Подбира самостоятелно начините за успешно публично представяне на различни видове информация.
ЕЗИКОВИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	Владее книжовните езикови норми. Разпознава и редактира стилно-езикови грешки.
КОМУНИКАТИВНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	<i>Слушане</i> Сравнява и анализира гледни точки при участие в диалог или дискусия. <i>Говорене</i> Спазва правоговорната норма. Подготвя и представя публично изказване по научен проблем. <i>Писане</i> Спазва книжовните езикови норми. Създава в писмена форма: конспект на текст библиография есе по житейски проблем

УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
1. Езикова култура на личността	Осмисля ролята на езиковата култура за развитието на личността. Разграничава понятията „езикова грамотност“ и „функционална грамотност“. Владее начини за развиване на езиковата си култура, като проявява критично отношение към употребата на езика; като прави справки в речници, енциклопедии и гр.	
2. Прилагане на (езиков практикум) правоговорната норма	Разпознава правоговорни грешки и ги редактира.	
3. Прилагане на правописната норма (езиков практикум)	Разпознава правописни грешки и ги редактира.	
4. Прилагане на граматичните норми (езиков практикум)	Разпознава граматични грешки и ги редактира.	
5. Прилагане на (езиков практикум) пунктуационната норма	Разпознава пунктуационни грешки и ги редактира.	
6. Решаване на казус във връзка с конкретна комуникативна задача	Търси, анализира и синтезира информация от различни информационни източници, обработва я и я използва при разрешаване на казуси. Оценява идеи, тези и аргументи съобразно своя опит и спрямо познанията, които има за гражданското общество. Защитава убедително и въздействащо лично мнение във връзка с конкретен казус.	

В часовете за развиване на комуникативните компетентности в компонента *БЪЛГАРСКИ ЕЗИК* се прегледват 18 часа върху следните теми:

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
Публично изказване по научен проблем	Познава особеностите на публичното изказване. Оценява идеи, тези и аргументи съобразно своя опит и спрямо познанията, които има за гражданското общество. Търси, анализира и синтезира информация от различни информационни източници, обработва я и я използва за решаване на комуникативни задачи. Подбира самостоятелно начините за успешно публично представяне на различни видове информация Подготвя публично изказване по научен проблем, като се съобразява със ситуацията на общуване. Произнася публично изказване по научен проблем с подходяща интонация и артикулация. Използва уместно неезикови средства (мимики, поглед, поза, жестове). Спазва правоговорната норма.	
Конспект на научен текст	Познава особеностите на конспекта. Създава конспект на научен текст. Спазва книжовните езикови норми. Търси, анализира и синтезира информация, обработва я и я използва за решаване на комуникативни задачи.	конспект
Реферат	Познава особеностите на реферата. Създава реферат. Спазва книжовните езикови норми.	реферат
Есе по житейски проблем	Познава особеностите на есето. Създава есе по житейски проблем. Оценява идеи, тези и аргументи съобразно своя опит и спрямо познанията, които има за гражданското общество. Спазва книжовните езикови норми.	

ПРЕПОРЪЧИТЕЛНО ПРОЦЕНТНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАДЪЛЖИТЕЛНИТЕ УЧЕБНИ ЧАСОВЕ

Годишният брой часове за изучаване на учебния предмет БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА в XI клас е 108 часа – 54 часа за български език (от които 18 часа за развиване на комуникативните компетентности) и 54 часа за литература (от които 18 часа за развиване на комуникативните компетентности).

Седмичният брой часове за изучаване на учебния предмет БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА в XI клас е 3 часа – 1,5 часа за български език (от които 0,5 часа за развиване на комуникативните компетентности) и 1,5 часа за литература (от които 0,5 часа за развиване на комуникативните компетентности).

Препоръчително разпределение на часовете в компонента БЪЛГАРСКИ ЕЗИК:

За нови знания	33%
За упражнения	44%
За преговор	6%
За обобщение	6%
За контролни и за класни работи	11%

СПЕЦИФИЧНИ МЕТОДИ И ФОРМИ ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ПОСТИЖЕНИЯТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Съотношение при формиране на срочна и на годишна оценка:

Текущи оценки от устни и от писмени изпитвания	60%
Оценки от контролни и от класни работи	20%
Оценки от групи участия (работа в часовете, изпълнение на домашни работи, работа по групи и др.)	20%

ДЕЙНОСТИ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА КЛЮЧОВИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ, КАКТО И МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ

Ключови компетентности	Деятности и междупредметни връзки
Умения за общуване на чужди езици	Участие в публични изказвания по научен проблем, свързан с културното многообразие, като основа за развиване на интереса към межкултурното общуване и към чуждите езици. Развиване на умения за създаване на библиография чрез сравняване на различни модели.
Дигитална компетентност	Използване на книги от електронни библиотеки и на други електронно базирани информационни източници (речници, енциклопедии, бази данни) за изпълнение на конкретна комуникативна задача. Използване на мултимедия за представяне на продукти от изпълнение на конкретна комуникативна задача.
Умения за учене	Самонаблюдаване и наблюдаване на съучениците, упражняване на самоконтрол при изпълняване на дидактически и/или комуникативни задачи, както и при учене с цел определяне на собствените силни и слаби страни, на собствения стил на учене.
Социални и граждански компетентности	Общуване в различни среди чрез демонстриране на толерантност и чрез изграждане на взаимно доверие. Общуване чрез изразяване и разбиране на различни гледни точки.
Инициативност и предприемчивост	Формиране на инициативност при решаване на казуси.

6. Примерно годишно разпределение на темите от учебното съдържание

ПРИМЕРНО ГОДИШНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ТЕМИТЕ ОТ УЧЕБНОТО СЪДЪРЖАНИЕ ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК ЗА 11. КЛАС

Тема	Нови знания	Упражнение	Общо
Езикова култура на личността	2	2	4
Прилагане на правоговорната норма (Езиков практикум)	2	2	4
Прилагане на правописната норма (Езиков практикум)	2	4	6
Прилагане на граматичните норми (Езиков практикум)	3	4	7
Прилагане на пунктуационната норма (Езиков практикум)	2	4	6

Темите за развиване на комуникативните компетентности:

Решаване на казус във връзка с конкретна комуникативна задача – 3 ч

Публично изказване по научен проблем – 3 ч

Конспект на научен текст – 3 ч

Реферат – 4 ч

Есе по житейски проблем – 5 ч

За преговор – 2 ч (Начален преговор – 1 ч; Годишен преговор – 1 ч)

За обобщение – 2 ч (Обобщителни упражнения (норми) – 1 ч; Обобщителни упражнения (развиване на комуникативните компетентности) – 1 ч)

За контролни и за класни работи – 5 ч (Входно равнище – 1 ч, изходно равнище – 1 ч, текуща срочна контролна работа – 1 ч), класна работа – 2 ч)

ПРИМЕРНО ГОДИШНО ТЕМАТИЧНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК ЗА 11. КЛАС

36 учебни седмици

54 учебни часа, от които 18 часа за развиване на комуникативни умения

№ по рег	Учебна седмица по рег	Тема на урочна единица	Вид на урока	Очаквани резултати от обучението	Методи за работа	Бележки/коментари
ПЪРВИ УЧЕБЕН СРОК						
1	1	Български книжовен език. Норми на българския книжовен език (Начален преговор)	преговор	Актуализиране на знания и на умения, придобити в 10. клас	Беседа – актуализиране на знания и на умения от 10. клас	
2	2	Входно равнище	контрол и оценка	Установяване на входното равнище на учениците	Тест за установяване на входно равнище	
3	2	Езикова култура на личността	нови знания	Осмисля ролята на езиковата култура за развитието на личността. Разграничава понятията „езикова грамотност“ и „функционална грамотност“.	Беседа Нагледни методи Лингвистичен анализ	
4	3	Решаване на казус във връзка с конкретна комуникативна задача	развиване на комуникативни умения	Търси, анализира и синтезира информация от различни информационни източници, обработва я и я използва при решаване на казуси.	Беседа Работа с текст Работа с учебник	
5	4	Езикова култура на личността	нови знания	Владее начини за развиване на езиковата си култура, като проявява критично отношение към употребата на езика; като прави справки в речници, енциклопедии и др.	Нагледни методи Лингвистичен анализ Систематизиране на учебна информация в таблици и схеми	
6	4	Езикова култура на личността	упражнение		Демонстрация Работа с учебник	
7	5	Решаване на казус във връзка с конкретна комуникативна задача	развиване на комуникативни умения	Оценява идеи, тези и аргументи съобразно своя опит и спрямо познанията, които има за гражданското общество.	Самостоятелна работа (проучване на източници във връзка с казус).	

№ по рег	Учебна седмица по рег	Тема на урочна единица	Виг на урока	Очаквани резултати от обучението	Методи за работа	Бележки/ коментари
8	6	Езикова култура на личността	упражнение		Самостоятелна работа Упражнения ИКТ	
9	6	Прилагане на правоговорната норма (Езиков практикум)	нови знания	Разпознава правоговорни грешки и ги редактира.	Нагледни методи Дискусия Самостоятелна работа	
10	7	Решаване на казус във връзка с конкретна комуникативна задача	развиване на комуникативни умения	Защитава убедително и въздействащо лично мнение във връзка с конкретен казус	Самостоятелна работа Ролева игра Интерактивни методи	
11	8	Прилагане на правоговорната норма (Езиков практикум)	нови знания	Разпознава правоговорни грешки и ги редактира.	Самостоятелна работа	
12	8	Публично изказване по научен проблем	развиване на комуникативни умения	Познава особеностите на публичното изказване. Оценява идеи, тези и аргументи съобразно своя опит и спрямо познанията, които има за гражданското общество.	Проучване на източници на информация Работа с електронно базирани източници на информация по определен проблем	
13	9	Прилагане на правоговорната норма (Езиков практикум)	упражнение	Разпознава правоговорни грешки и ги редактира.	Самостоятелна работа (анализ и редактиране на грешки) Работа в групи	
14	10	Прилагане на правоговорната норма (Езиков практикум)	упражнение	Разпознава правоговорни грешки и ги редактира.	Самостоятелна работа	
15	10	Публично изказване по научен проблем		Търси, анализира и синтезира информация от различни информационни източници, обработва я и я използва за решаване на комуникативни задачи. Подбира самостоятелно начините за успешно публично представяне на различни видове информация.	Беседа Работа с текст Обяснение	
16	11	Прилагане на правописната норма (Езиков практикум)	нови знания	Разпознава правописни грешки и ги редактира.	Беседа Обяснение Лингвистичен анализ	

№ по рег	Учебна седмица по рег	Тема на урочна единица	Вид на урока	Очаквани резултати от обучението	Методи за работа	Бележки/ коментари
17	12	Прилагане на правописната норма (Езиков практикум)	нови знания	Разпознава правописни грешки и ги редактира.		
18	12	Публично изказване по научен проблем	развиване на комуникативни умения	Подготвя публично изказване по научен проблем, като се съобразява със ситуацията на общуване. Произнася публично изказване по научен проблем с подходяща интонация и артикулация. Използва уместно неезикови средства (мимики, поглед, поза, жестове). Спазва правоговорната норма.	Интерактивни методи	
19	13	Прилагане на правописната норма (Езиков практикум)	упражнение	Разпознава правописни грешки и ги редактира.	Лингвистичен анализ Работа с електронно базирани ресурси Самостоятелна работа	
20	14	Прилагане на правописната норма (Езиков практикум)	упражнение	Разпознава правописни грешки и ги редактира.	Изследователски методи Работа по проект Самостоятелна работа	
21	14	Конспект на научен текст	развиване на комуникативни умения	Познава особеностите на конспекта. Създава конспект на научен текст. Спазва книжовните езикови норми.	Работа с електронно базирани ресурси Самостоятелна работа	
22	15	Прилагане на правописната норма (Езиков практикум)	упражнение	Разпознава правописни грешки и ги редактира		
23	16	Прилагане на правописната норма (Езиков практикум)	упражнение	Открива и редактира правописни грешки.	Беседа Самостоятелна работа Работа с текст	
24	16	Конспект	развиване на комуникативни умения	Търси, анализира и синтезира информация, обработва я и я използва за решаване на комуникативни задачи.	Самостоятелно проучване на източници на информация	
25	17	Класна работа	контрол и оценка		Методи за контрол и оценка на знания и умения Тест	

№ по ред	Учебна седмица по ред	Тема на урочна единица	Вид на урока	Очаквани резултати от обучението	Методи за работа	Бележки/ коментари
26	17	Класна работа	контрол и оценка		Методи за контрол и оценка на знания и умения Тест	
27	18	Конспект на научен текст	развиване на комуникативни умения	Търси, анализира и синтезира информация, обработва я и я използва за решаване на комуникативни задачи.	Проект Изследователски методи Самостоятелна работа	
ВТОРИ УЧЕБЕН СРОК						
28	19	Прилагане на граматичните норми (Езиков практикум)	нови знания	Разпознава граматични грешки и ги редактира.	Упражнения за лингвистичен анализ и редактиране на грешки	
29	19	Прилагане на граматичните норми (Езиков практикум)	нови знания	Разпознава граматични грешки и ги редактира.	Упражнения за лингвистичен анализ и редактиране на грешки в чужд и в собствен текст Изследователски методи	
30	20	Реферат	развиване на комуникативни умения	Познава особеностите на реферата. Създава реферат. Спазва книжовните езикови норми.		
31	21	Прилагане на граматичните норми (Езиков практикум)	нови знания	Разпознава граматични грешки и ги редактира.	Упражнения за лингвистичен анализ и редактиране на грешки	
32	21	Прилагане на граматичните норми (Езиков практикум)	упражнение	Разпознава граматични грешки и ги редактира.	Самостоятелна работа Работа с учебник	
33	22	Реферат	развиване на комуникативни умения	Познава особеностите на реферата. Създава реферат. Спазва книжовните езикови норми.	Работа с електронно базирани източници на информация Дискусия	
34	23	Прилагане на граматичните норми (Езиков практикум)	упражнение	Познава граматичните норми. Прилага граматичните норми в писмената и устната реч. Открива и редактира граматични грешки.	Обобщаване и систематизиране на лингвистична информация	
35	24	Прилагане на граматичните норми (Езиков практикум)	упражнение	Разпознава граматични грешки и ги редактира.	Интерактивни методи Работа по групи	
36	25	Реферат	развиване на комуникативни умения упражнение	Познава особеностите на реферата. Създава реферат. Спазва книжовните езикови норми.	Интерактивни методи Работа по групи	

№ по рег	Учебна седмица по рег	Тема на урочна единица	Вид на урока	Очаквани резултати от обучението	Методи за работа	Бележки/ коментари
37	25	Прилагане на граматичните норми (Езиков практикум)	упражнение	Разпознава граматични грешки и ги редактира.	Упражнения за анализ и редактиране Самостоятелна работа	
38	26	Реферат	развиване на комуникативни умения	Създава реферат. Спазва книжовните езикови норми.	Самостоятелна работа	
39	27	Прилагане на пунктуационната норма (Езиков практикум)	нови знания	Разпознава пунктуационни грешки и ги редактира.	Лингвистичен анализ Дискусия	
40	27	Прилагане на пунктуационната норма (Езиков практикум)	нови знания	Разпознава пунктуационни грешки и ги редактира.	Работа с учебник	
41	28	Есе по житейски проблем	развиване на комуникативни умения			
42	29	Прилагане на пунктуационната норма (Езиков практикум)	упражнение	Разпознава пунктуационни грешки и ги редактира.	Самостоятелна работа Работа с текст	
43	29	Прилагане на пунктуационната норма (Езиков практикум)	упражнение	Разпознава пунктуационни грешки и ги редактира.	Самостоятелна работа	
44	30	Контролна работа	контрол и оценка	Определя темата, микротемите, ключовите думи и изрази на текст. Извлича и анализира смисли от текст. Анализира структурни и композиционни части на текст.	Анализ и оценка на смислите в текст	
45	31	Прилагане на пунктуационната норма (Езиков практикум)	упражнение	Открива, анализира и редактира пунктуационни грешки в текст.	Упражнения за анализ и редактиране на грешки в текст	
46	31	Прилагане на пунктуационната норма (Езиков практикум)	упражнение	Открива, анализира и редактира пунктуационни грешки в текст.	Самостоятелна работа Упражнения за редактиране Работа в групи ИКТ	

№ по рег	Учебна седмица по рег	Тема на урочна единица	Виг на урока	Очаквани резултати от обучението	Методи за работа	Бележки/ коментари
47	32	Есе по житейски проблем	развиване на комуникативни умения	Познава особеностите на есето. Създава есе по житейски проблем. Оценява идеи, тези и аргументи съобразно своя опит и спрямо познанията, които има за гражданското общество. Спазва книжовните езикови норми.		
48	33	Есе по житейски проблем		Оценява идеи, тези и аргументи съобразно своя опит и спрямо познанията, които има за гражданското общество. Спазва книжовните езикови норми.	Активни методи Изследователски методи	
49	33	Обобщителни упражнения (Прилагане на нормите на българския език)	обобщение		Систематизиране и затвърдяване на знания за нормите на българския език	
50	34	Есе по житейски проблем		Създава есе по житейски проблем.	Проучва източници на информация	
51	34	Есе по житейски проблем	развиване на комуникативни умения	Редактира есе по житейски проблем.	Самостоятелна работа Работи по групи	
52	35	Обобщителни упражнения (Възприемане и създаване на текстове)	обобщение		Систематизира учебна информация за текстовете, изучавани в 11. клас Самостоятелна работа Работи по групи	
53	36	Годишен преговор	преговор		Систематизира и обобщава знания и умения, придобити в 11. клас.	
54	36	Изходно равнище	контрол и оценка		Тест за определяне на изходно равнище	

ВТОРА ЧАСТ

НАСОКИ ЗА ПРАКТИЧЕСКА ДЕЙНОСТ

БЪЛГАРСКИ КНИЖОВЕН ЕЗИК. НОРМИ НА БЪЛГАРСКИЯ КНИЖОВЕН ЕЗИК (Начален преговор)

ЗАДАЧИ ЗА ВХОДНО РАВНИЩЕ

Първият раздел в *Учебника* се състои от една урочна разработка „Български книжовен език. Норми на българския книжовен език (Начален преговор)“. Разделът съдържа и два варианта на задачи за входно равнище.

За преподаването на проблематиката по темата от учебното съдържание в 11. клас „Български книжовен език. Норми на българския книжовен език (Начален преговор)“ в примерното годишно разпределение се предлага 1 учебен час.

В началото на работата се предвижда да се отдели достатъчно време, за да могат учениците да разгледат новия учебник по български език за 11. клас и да се запознаят с неговото съдържание, да вникнат в структурата му, да научат какво означават използваните условни знаци.

Образователни цели:

- да се актуализират знания, овладени чрез обучението по български език в 10. клас – знанията, свързани с понятията *български книжовен език* и *норми на българския книжовен език*, както и най-съществените признаци на тези понятия;
- да се актуализират умения за анализ на особеностите на различни книжовноезикови норми, проявени в конкретни текстове;
- да се дискутира върху информация, отнасяща се до мястото в световната история на науката, което заема американският изобретател от български произход Джон Винсът Атанасов.

Нови понятия:

Няма.

Специфика на работата с въвеждащия текст:

Текстът „Дадохме на света Джон Атанасов и компютъра“ представя информация за жизнения път и за професионалното дело на Джон Атанасов, световно признат за създател на първия компютър в света. Като се използват въпросите след текста, може да се организира дискусия за значението на това епохално изобретение. Разговорът продължава с разсъждения относно творческото начало у човека, за всичко онова, което тласка хората да търсят нови предизвикателства, да изобретяват нови технически средства, да опознават света и Космоса.

План на урока:

- Дискусия върху идеи, заложи в въвеждащия текст;
- Преговор на основни понятия, изучавани до 11. клас:
 - общуване; език; текст;
 - съвременен български книжовен език;
 - понятие за норма на съвременния български книжовен език и за отклонения от нормата, т.нар. стилно-езикови грешки;
 - видове норми на съвременния български книжовен език и видове стилно-езикови грешки.
- Практическа работа с различни норми на българския книжовен език и с отклонения от нормите – изпълнение на упражненията и решаване на тестовите задачи след припомняне на теоретичните сведения в урочната статия.

Методически указания за работа

Работата в урока по актуализация на вече изучени до 10. клас знания и умения може да бъде организирана с помощта на различни подходи, например:

- *индуктивен* – дават се конкретни примери за понятията *общуване, език, текст, книжовен език, норми на книжовния език*; правят се изводи за лингвистичната същност на съответните понятия; разсъждава се върху ролята на тези лингвистични понятия като изходни позиции за обогатяване на комуникативната компетентност на единадесетокласниците;
- *дедуктивен* – концептуализират се признаците на посочените при първия подход понятия; формулират се закономерностите, от които се определят отношенията между понятията; осмислените признаци и отношения се илюстрират с конкретни примери при анализ на езикови характеристики на различни по тема, структура и стилистични особености текстове.

Кой подход ще бъде предпочетен, зависи от вида на училището, от особеностите на класа и от личните предпочитания на преподавателя. Работата продължава с практически занимания върху езика посредством изпълнение на упражненията в урочната разработка.

УПРАЖНЕНИЯ

1. Според текста от Любомир Ангрейчин естественият човешки език има две основни предназначения: 1) той е средство за общуване между хората; 2) езикът е оръдие на мисленето.
2. Човешкото общество не може да съществува без език, защото общуването чрез езика е постоянна и жизнена необходимост за хората, които си взаимодействат в обществена среда.
3. Като изпълнява своите две основни функции – да служи за общуване и да е оръдие на мисленето, езикът става средство за обединение между хората в обществото и така заема особено важно място между основните белези на народността или нацията, на народността или националната култура.
4. Развитието на книжовния език е белег за зрялост и културна извисеност на обществото. Той се появява във връзка с нуждите на обществото от богата материална и духовна култура. Неговото предназначение е да обслужва разнообразни и пространни сфери на живота, които награват сферите на традиционния народен бит, където действат диалектите.
5. Обработеността на средствата на книжовния език се изразява в богатството от лексикални единици, словообразователни възможности и стилистични особености, а също така и в по-сложното функциониране на неговата граматична система.
6. Нормативността на книжовния език произтича от неговата природа. Посредством книжовноезиковите норми става еднакъв за всички, които го използват за общуване. Той е наддиалектна формация, която е еднородна в речевата практика на огромен брой говорещи при разнообразни обстоятелства.
7. *Нормативността на езика произтича от самата му природа* – всеки език се характеризира с наличието на езикови норми, но само книжовният език се отличава с норми, които са кодифицирани и това ги прави задължителни за говорещите на този книжовен език; широките сфери на използване на книжовния език изискват той да има специални норми, както и по-сложен състав, и по-сложни функции.

Книжовният език е наддиалектна формация – докато диалектите обслужват традиционния народен бит в определен регион (т.нар. териториални диалекти), книжовният език е многофункционален и е средство за общуване на широки обществени среди в цялата държава; книжовният език се е появил върху основата на диалектни особености, принадлежащи на различни диалекти. Веднъж формирал се, той става задължителен за всички говорещи.

8. Тема на текста: *Особености на езика и на книжовния език*
Ключови думи: *език, общуване, мислене, книжовен език, обработеност, нормативност*
9. Текстът се състои от две смислови части: 1) *Същност и предназначение на езика*; 2) *Същност и предназначение на книжовния език*.

10. Текстът притежава особености на научния функционален стил. В текста се представя информация във връзка с научен проблем от областта на лингвистиката: *Особености на езика и на книжовния език*; предназначението на текста е да информира за същността и за функциите на тези две научни понятия; използвани са термини и терминологични словосъчетания от научната област на езикознанието – *език, езикови норми, книжовен език* и др.
11. Текстът на Любомир Анреичин притежава особености на книжовния език, защото в него са спазени всички нормативни изисквания на съвременния български книжовен език.
12. Задачата има творчески характер. Отговаряйки писмено на поставения въпрос, единадесетокласниците показват доколко са разбрали информацията от урочната статия и от текста на проф. Любомир Анреичин.

Решения на задачите за домашна работа

1.

Вид книжовна норма	Пример за книжовно правило, което представя нормата	Пример за нарушение на книжовното правило
1. правоговорна норма	правоговорната норма изисква изговор на непълния член а като ъ , когато е под ударение при съществителни имена от м.р. ед.ч.	правилно: мъжъ неправилно: мъжѝ
2. правописна норма	правописната норма изисква предлогът с да се удвоява, когато се употребява пред думи, започващи със с или з	правилно: със сила неправилно: с сила
3. граматични норми	граматичната норма изисква при употреба на две определения, когато чрез тях се представят качества на един и същ предмет, второто определение да не се членува	правилно: <i>Силният и смел състезател победи в надпреварата.</i> неправилно: <i>Силният и смелият състезател победи в надпреварата.</i>
4. лексикална норма	лексикалната норма изисква думите да се употребяват с правилното им значение	правилно: <i>Иван бързо преписа текста.</i> неправилно: <i>Иван бързо приписа текста.</i>
5. пунктуационна норма	пунктуационната норма изисква особените части да се отделят със запетая	правилно: <i>Влажна и топла, настъпваше нощта.</i> неправилно: <i>Влажна и топла настъпваше нощта.</i>

2. Задачата има творчески характер.

Отговори на тестовите задачи

1.	В
2.	А
3.	Г
4.	Б
5.	В

ЕЗИКОВА КУЛТУРА НА ЛИЧНОСТТА

За преподаването на проблематиката по темата от учебното съдържание в 11. клас „Езикова култура на личността“ в примерното годишно разпределение се предлагат 4 учебни часа – 2 часа за нови знания и 2 часа за упражнение.

Образователни цели:

- да се овладеят знания за същността и функциите на понятието за езикова култура и да се осмисли ролята на езиковата култура за развитието и усъвършенстването на личността;
- да се овладеят умения за разграничаване на понятията *езикова грамотност* и *функционална грамотност* на личността;
- да се овладеят умения за самостоятелно развиване на *езиковата култура* чрез прояви на критично отношение към употребата на езика и чрез самостоятелно овладяване на езикови знания и умения посредством използване на речници, енциклопедии и др.
- да се дискутира върху информация, отнасяща се до ролята на братята Евлоги и Христо Георгиеви за развитието на българското висше образование; акцент в дискусиата да се постави върху темата за дарителството като проява на доброта и човечност.

Нови понятия:

Няма.

Специфика на работата с въвеждащия текст:

Текстът „Евлоги и Христо Георгиеви – меценатите, които завещаха всичко на България“ запознава единадесетокласниците с живота и делото на двамата карловски братя, които са известни като най-големите български дарители, завещали баснословни парични средства за изграждането на първия български университет – „Св. Кл. Охридски“. Ролята на тяхното значимо дело става център на дискусия, в която учениците споделят своето отношение към направеното, правят изводи за неоеценените ползи от решението на двамата братя да дарят милиони за поставяне на началото на българското висше образование и на развитието на българската наука, култура и образование.

План на урока:

- Дискусия върху идеи, заложи в въвеждащия текст
- Овладяване на основни понятия:
 - езикова култура на личността;
 - съставки на езиковата култура;
 - отношение между езикова грамотност и функционална грамотност;
 - видове речници и начини на използването им при самостоятелно овладяване на езикови знания и речеви умения.
- Практическа работа – изпълнение на упражнения и решаване на тестови задачи от урочната статия

Методически указания за работа

В разработката се предлага разглеждането на два основни кръга научни проблеми. Първият от тях е за същността и функциите на *езиковата култура* на личността като критерий за нейната образованост и като предпоставка за нейната авторитетност и успешност на развитието ѝ. Вторият е свързан с отношението между понятията *езикова грамотност* (умение да се чете и да се пише) и *функционална грамотност* (умение да се извлича и да се осмисля информация от текстове с цел тя да се използва при разрешаване на житейски проблеми).

Урокът може да се организира, като се следва логиката на урочната статия. Учениците индуктивно получават информация за същността, функциите и съставките на понятието за *езикова култура*, сравняват езиковата грамотност на личността с нейната функционална грамотност и правят изводи за значението на всички тези качества на личността за успешното ѝ развитие.

Урокът може да се проведе, като се използва дедуктивен подход. В таблица се обобщават диференциалните признаци на основните понятия – *езикова култура* и *функционална грамотност*, и се работи върху изпълнението на упражненията след урочната статия, за да се приложи на практика осмисленото знание, като се посочат примери за езикова култура и за функционална грамотност.

УПРАЖНЕНИЯ

1. Понятието *култура* в „широк“ смисъл означава „съвкупност от материални и духовни ценности, създадени от човечеството в неговото историческо развитие“. Понятието *култура* в „тесен смисъл“ означава: „духовна култура – производство, разпределение и потребление на духовни ценности в областта на науката, изкуството, литературата, морала, просветата и др.“.
2. Езикът е част от духовната култура на един народ, защото: 1) чрез него се осъществява необходимата за един народ комуникативна функция; 2) на него и чрез него се изграждат словесните дялове на националната култура.
3. Словесните дялове на националната ни култура са науката, изкуството, литературата и др., които превръщат езика в най-същностната черта на идентификацията ни като отделен народ.
4. Понятието *обща култура* е много широко. То включва елементи като начетеност, интелигентност, образованост, но особено важно е да се подчертае, че важна негова съставка е умението да се говори, като се спазват езиковите норми. Следователно езиковата култура е част от общата култура на личността.
5. *Ерудиция, начетеност, интелигентност, образованост, възпитаност.*
6. При необходимост правим проверка в тълковен речник.
ерудѝция – ученост
начѝтеност – наличие на много знания
енциклопедѝчност – наличие на голяма осведоменост във всички области на човешкото знание
7. Задачата насочва вниманието на учениците към личния им житейски опит. Те трябва да осмислят значението на понятията *обща култура* и *езикова култура* и да потърсят и да намерят конкретни примери, чрез които да докажат, че езиковата култура е част от тяхната обща култура.
8. Речевото умение е важен (основен) компонент на езиковата култура на личността.
9. Чрез своята реч личността директно проявява равнището на своята обща култура, възпитаност и образованост.
10. Задачата има изследователски и творчески характер.
11. *Езикова грамотност* – умение да се чете и да се пише; *функционална грамотност* – умение да се извлича и да се осмисля информация от текстове и след това да се използва за разрешаване на проблемни ситуации.
12. Отговаряйки на въпросите след текста в началото на урочната статия, учениците проверяват доколко са разбрали определени смислови ядра в текста. По този начин се повишава равнището на тяхната функционална грамотност.

Решения на задачите за домашна работа

1. Хора, които имат високо равнище на езикова грамотност, но ниско равнище на функционална грамотност, трудно се справят с решаването на проблеми в съвременния свят. Те имат ниско равнище на обща култура.
2. Задачата има творчески характер.

Отговори на тестовите задачи

1.	Г
2.	Б
3.	Г
4.	В
5.	А

ПРИЛАГАНЕ НА ПРАВОГОВОРНАТА НОРМА (Езиков практикум)

За преподаването на проблематиката по темата от учебното съдържание в 11. клас „Прилагане на правоговорната норма (Езиков практикум)“ в примерното годишно разпределение се предлагат 4 учебни часа – 2 часа за нови знания и 2 часа за упражненение.

Образователни цели:

- да се актуализират знания за същността и функциите на понятието *правоговорна норма*;
- да се овладеят умения за разпознаване на правоговорни грешки в устната речева практика;
- да се овладеят умения за редактиране на правоговорни грешки в устната речева практика;
- да се дискутира върху информация, отнасяща се до местоположението и до произхода на скалния барелеф Магарски конник; да се осмислят сведенията за значимостта на този паметник за националната ни история и култура.

Нови понятия:

Няма.

Специфика на работата с въвеждащия текст:

Текстът „Магарски конник“ насочва вниманието на единадесетокласниците към прочут исторически паметник, свидетел на героичното ни минало. Разговорът може да бъде съсредоточен върху особеностите на този уникален културен обект, както и върху други подобни исторически паметници, с които е богата нашата родина.

План на урока:

- Дискусия върху идеи, заложи в въвеждащия текст
- Актуализация на особеностите на правоговорната норма
- Работа по припомняне на основни правоговорни правила и възможни отклонения от тях – т.нар. правоговорни грешки
- Практическа работа – изпълнение на упражнения и решаване на тестови задачи от урочната статия

Методически указания за работа

В разработката се предлага кратка информация, чрез която учениците да си припомнят основни признаци на понятието за правоговорна норма. Урокът се организира като езиков практикум, който предполага актуализация на знания за основни правоговорни правила и решаване на упражнения за разпознаване и редактиране на правоговорни грешки.

УПРАЖНЕНИЯ

1. *стїгнахме до морето
бройї от нула до сто
направиї нешто хубаво
бил съм на много летїшта
преплївах басейна
речеви дейности*
2. Ударението е дублетно при двойките гуми: *проїсход* и *происход*; *каучук* и *каучук*.
3. *Петър и Емїл са най-добрите ми приятели.
В стопанството се отглеждат овце, крави и конє от различни породи.
През пролетта гората е зелєна, а небето синьо.
По радиото казаха, че се налага да направят корєкция на речното корїто.*
4. *бїштã на детето
зїслõна на върхõ*

Решения на задачите за домашна работа

1. – 2. Задачите имат изследователски и творчески характер.

Отговори на тестовите задачи

1.	В
2.	А
3.	Г
4.	В
5.	Б

ПРИЛАГАНЕ НА ПРАВОПИСНАТА НОРМА (Езиков практикум)

За преподаването на проблематиката по темата от учебното съдържание в 11. клас „Прилагане на правописната норма (Езиков практикум)“ в примерното годишно разпределение се предлагат 6 учебни часа – 2 часа за нови знания и 4 часа за упражнение.

Образователни цели:

- да се актуализират знания за същността и функциите на понятието *правописна норма*;
- да се овладеят умения за разпознаване на правописни грешки в писмената речева практика;
- да се овладеят умения за редактиране на правописни грешки в писмената речева практика;
- да се дискутира върху информация, отнасяща се до особеностите и начините на отглеждане на кокичето.

Нови понятия:

Няма.

Специфика на работата с въвеждащия текст:

Текстът „Кокичето – принцесата на пролетния бал“ насочва вниманието на единадесетокласниците към особеностите и начините на отглеждане на едно от най-красивите пролетни цветя – кокичето. Център в дискусиата може да станат както външните белези на кокичето, така и неговото приложение във фармакологията и химията.

План на урока:

- Дискусия върху идеи, заложи в въвеждащия текст
- Актуализация на особеностите на правописната норма
- Работа по припомняне на основни правописни правила и възможни отклонения от тях – т.нар. правописни грешки
- Практическа работа – изпълнение на упражнения и решаване на тестови задачи от урочната статия

Методически указания за работа

В разработката се предлага кратка информация, чрез която учениците си припомнят основни признаци на понятието за правописна норма. Урокът се организира като езиков практикум, който предполага актуализиране на знания за основни правописни правила и решаване на упражнения за разпознаване и редактиране на правописни грешки.

УПРАЖНЕНИЯ

1. *Състезанието започна и надпреварата между участниците беше ожесточена. На първия етаж на сградата имаше много магазини и модерен киносалон. Учителят каза, че няма да търпи повече шумни разпръвки между учениците. При разкопки в центъра на града се откриват все повече антични руини.*

2. сватба
подпирам
вестник
положение
разсмивам
гроб
3. В сряда ще имаме два часа за поправка на писмени упражнения.
Постоянно ми повтарят, че трябва да решавам повече задачи по математика.
В погледа му имаше нещо особено, което привличаше вниманието на хората.
Лявата тръба на тунела временно е затворена поради ремонт на пътната настилка.
Обичам да се разхождам есенно време по алеите на градския парк.
4. посланик
болезнена – болезнен
картинна – картинен
надменен – надменни
насинен – насинени
нахранен – нахранени
5. Преди няколко дни Иван отишъл на кино със свои приятели. Филмът много му харесал, защото бил с приключения и историята била забавна. След като се върнал вкъщи, разказал на сестра си филма, а тя „паднала от смях“ в края на историята.
6. объл – обли, улегнал – улегнали, изсъхнал – изсъхнали;
мисъл – мисли, доморасъл – доморасли, привикнал – привикнали;
падал – падали, цикъл – цикли, изостанал – изостанали;
излязъл – излезли, мухъл – мухъли, изпъкнал – изпъкнали.
7. В двора на къщата четири големи кучета лаеха, сякаш бяха побеснели.
Не виждах добре, защото в окото ми беше влязла пестъчинка.
Да би мирно седяло, не би чудо видяло.
Пред очите ни се издигаха побелелите върхове на гордата Рила.
Обичам приключенски филми, в които героите завоюват други светове.
В стаята имаше няколко пушки, които бяха подпрени на лявата стена.
Не ме интересува какво са правили, това са си техни работи.
8. Задачата има изследователски и творчески характер.
9. От много време се каня да ви дойда на гости и все не успявам.
Всички трябва поне веднъж в година да ходят на контролен преглед при личния си лекар.
Някъде четох, че в Европа най-здравословно се хранят хората, които живеят по бреговете на Средиземно море.
При никакви обстоятелства няма да се отклоня от житейските си принципи.
10. Задачата има творчески характер.
11. На върха на стълба стърчеше стара улична лампа, която не светеше.
Портретът на писателя е нарисуван в началото на XX век.
Ходих до работилницата на майстора, за да го повикам за помощ.
Подът беше застлан с мек и много красив български килим.
В продължение на половин час екипна игра резултатът беше удвоен.
Ателието на художника е превърнато в музейна сбирка на картини.
12. Пред малкото момиченце изскочи вълкът и му препречи пътя.

13. *Мъжете и жените бяха насядали край огъня, който беше запален от овчаря. Нашият клас спечели първо място на олимпиадата по литература и учителят ни беше много доволен и радостен. В края на деня всички се чувствахме изморени и сънят тежнеше над клепачите ни. При срещата по трасето първият състезател предаде бързо и точно щафетата на втория.*
14. *Младата жена бавно се движеше по тротоара, като буташе бебешка количка. В началото на томчето има обръщениа към читателя, който ще разтвори с интерес книгата. След изпълнението на арията диригентът се ръкува с цигуларя, който седеше най-близо до него. В училище имахме среща с издателя на новите учебници и учебни помагала по математика. От всички красиви и уханни пролетни цветя най-много ми харесва минзухарът.*
15. *След училище обичам да се срещам с приятели, с които играем футбол или ходим заедно на кино. Друго мое любимо занимание е да чета романи и да гледам телевизия. С голямо удоволствие играя също така на компютърни игри. От няколко години туризмът стана мое любимо хоби. Всяка събота и неделя, ако имам свободно време, със семейството ми ходим на разходка в планината. Там се чувствам прекрасно.*
16. Задачата има творчески характер.
17. *Дошла пролетта. В природата започнали да настъпват промени. Раззеленила се гората, прелетните птички започнали да се завръщат от юг. Завалели бурни дъждове, но и слънцето често се показвало и постепенно времето започнало да става все по-топло и приятно. Във въздуха се чувствало уханието на пролетните цветя, което вятърът разнасял над полета и гори.*
18. Задачата има изследователски характер.
19. *Загуби много време в мислене, не знаейки как да постъпи в конкретната ситуация. Тя никога не признава, че има хора, които знаят повече от нея и са по-интелигентни от нея. Бързо се отказа от десерта, недояждайки от ранна детска възраст мляко с ориз.*
20. *непознат
нехая
недосягайки (си)
ненавиждам
неприятност
не признавам*
21. *Лятно време най обичам да лежа на плажа и да плувам в морето. Няма по-голямо удоволствие от това да се излежнеш в някой удобен шезлонг и да слушаш музика. От всички състезателки по ски най-бързо се спусна по пистата представителката на Швеция.*
22. Задачата има изследователски характер.

Решения на задачите за домашна работа

1. – 2. Задачите имат изследователски и творчески характер.

Отговори на тестовите задачи

1.	А
2.	Г
3.	В
4.	Г
5.	Б

ПРИЛАГАНЕ НА ГРАМАТИЧНИТЕ НОРМИ (Езиков практикум)

За преподаването на проблематиката по темата от учебното съдържание в 11. клас „Прилагане на граматичните норми (Езиков практикум)“ в примерното годишно разпределение се предлагат 7 учебни часа – 3 часа за нови знания и 4 часа за упражнение.

Образователни цели:

- да се актуализират знания за същността и функциите на понятието *граматична норма*;
- да се овладеят умения за разпознаване на граматични грешки в речевата практика;
- да се овладеят умения за редактиране на граматични грешки в речевата практика;
- да се дискутира върху информация, отнасяща се до особеностите на електрическите автомобили и до възможностите да се опазва чистотата на природата чрез използване на съвременни източници на електроенергия.

Нови понятия:

Няма.

Специфика на работата с въвеждащия текст:

Текстът „Електрически автомобил“ насочва вниманието на единадесетокласниците към особеностите на електрическите коли, които все повече се произвеждат в страните от Европа и света. Дискусията може да се осъществи, като акцентът се постави върху преимуществата и недостатъците на тази модерна технология за производство на автомобили.

План на урока:

- Дискусия върху идеи, заложи в въвеждащия текст
- Актуализация на особеностите на граматичните норми
- Работа по припомняне на основни граматични правила и възможни отклонения от тях – т.нар. граматични грешки
- Практическа работа – изпълнение на упражнения и решаване на тестови задачи от урочната статия

Методически указания за работа

В разработката се предлага кратка информация, чрез която учениците да си припомнят основни признаци на понятието за граматична норма – морфологична норма и синтактична норма. Урокът се организира като езиков практикум, който предполага актуализация на знания за основни граматични правила и решаване на упражнения за разпознаване и редактиране на граматични грешки.

УПРАЖНЕНИЯ

1. *С няколко приятели ходихме за риба на близкия до града язовир. Младият оперен певец има над хиляда почитатели в социалните мрежи. В кафенето влязоха петима студенти и започнаха шумно да разпитват свои приятели за изпита по анатомия. Колко строители са необходими, за да се построи сградата за по-малко от един месец? Художествената галерия не е имала толкова посетители от години.*
2. Грешките в изреченията са правописни и граматични. Нарушени са правописни и граматични правила.
3. *Хиляди дървесни стволове бяха наредени пред складовете с материали за огрев. До последния етап на конкурса бяха допуснати няколко чертежа на участници. В градския зоопарк живеят пет вълка от местна балканска порода. Колко молива имаш в тази нова и красива метална кутия?*
4. Задачата има творчески характер.

5. *Моята майка е учителка в кварталното училище вече 20 години.
Ирина Милева е спортистка, спечелила много национални и международни награди.
Екипът на кантората е изцяло дамски – там работят десет адвокатки.
Сестра ми е аптекарка в кварталната аптека на улица „Струма“.*
6. *Госпожо началник, донесох документите, които поискахте от мене.
Вчера представители на областта имаха среща с г-жа Иванова, министър на туризма.
Давам гумата на г-жа Данаилова, професор по наказателно право.*
7. *Каж ми кого видя да влиза в двора през нощта.
Обещай ми, че на никого няма да кажеш за случилото се вчера в училище.
Вината падна върху един възрастен човек, когото не познавам.
Ще подаря цветята на някого от най-близките ми хора.
Мога да повярвам на всякого, без да се интересувам що за човек е.
На когото му е лесно смятането, бързо ще се справи със задачите.*
8. *Вчера дадох интервю пред репортер на Българското национално радио.
Искаш ли да се срещнем пред централния офис на Националната агенция за приходите?*
9. *Родителите ми подредиха в шкафа порцелановите и керамичните съдове.
Новите и старите приятели дойдоха навреме за моя празник.
Българските и чуждестранните знамена бяха на видно място на площада.
От витрината си избрах зелената и жълтата играчка.
На звездното небе бързо разпознах Малката и Голямата мечка.*
10. *Донесоха ми вкъщи скъпата и луксозна пералня, която си купих от магазина.
Голямата и красива ваза, която ми подариха, стои пълна с цветя на масата в хола.
Искачихме високата и накривена кула в италианския град Пиза.*
11. **Журналист:** *Днес сме поканили за разговор г-р Йорданова! Здравейте! Добре дошли в нашето студио!*
Д-р Йорданова: *Добре заварили! Добро утро на Вас и на Вашите зрители!*
Журналист: *Д-р Йорданова, Вие сте помолена да участвате в комисия на Министерството на здравеопазването, която да следи епидемичната обстановка в страната. Как ще коментирате тази обстановка към настоящия момент?*
Д-р Йорданова: *Към днешна дата се забелязва повишение на заболяемостта, причинена от някои типични пролетни вируси, но за епидемия и дума не може да става.*
Журналист: *Бихте ли казали кога се очаква връх в заболяемостта, причинена от такива вируси?*
Д-р Йорданова: *Вероятно това ще се случи към края на април.*
12. *Докато мислех за предстоящата среща, една кола за малко да ме блъсне на кръстовището.
С настъпването на вечерта започна да вали силен студен есенен дъжд.
Стефан не можеше да се разбере с приятелите си, които го намираха за много мълчалив и притеснителен.
Наближавайки края на града, видях пред мен да се ширва голямо голо и пусто поле.*
13. *През летните месеци Стефан почти през ден си купувал сладолед.
Когато била дете, Мария често си играела пред блока на дама.
Всяка Нова година Тодор от Пловдив и Ищван от Будапеща си разменяли поздравителни картички.
Когато бил малък, по време на игра Петър често чупел играчките си.*

Решения на задачите за домашна работа

1. – 2. Задачите имат изследователски и творчески характер.

Отговори на местовите задачи

1.	В
2.	Г
3.	А
4.	Б
5.	В

ПРИЛАГАНЕ НА ПУНКТУАЦИОННАТА НОРМА (Езиков практикум)

За преподаването на проблематиката по темата от учебното съдържание в 11. клас „Прилагане на пунктуационната норма (Езиков практикум)“ в примерното годишно разпределение се предлагат 6 учебни часа – 2 часа за нови знания и 4 часа за упражнение.

Образователни цели:

- да се актуализират знания за същността и функциите на понятието *пунктуационна норма*;
- да се овладеят умения за разпознаване на пунктуационни грешки в писмената речева практика;
- да се овладеят умения за редактиране на пунктуационни грешки в писмената речева практика;
- да се дискутира върху информация, отнасяща се до природния обект резерват „Сребърна“.

Нови понятия:

Няма.

Специфика на работата с въвеждащия текст:

Текстът „Резерват „Сребърна“ насочва вниманието на единадесетокласниците към особеностите на един уникален природен обект. Дискусията може да бъде центрирана около представителите на животинския свят, които намират своите обиталища в природния резерват „Сребърна“.

План на урока:

- Дискусия върху идеи, заложи в въвеждащия текст
- Актуализация на особеностите на пунктуационната норма
- Работа по припомняне на основни пунктуационни правила и възможни отклонения от тях – т.нар. пунктуационни грешки
- Практическа работа – изпълнение на упражнения и решаване на тестови задачи от урочната статия

Методически указания за работа

В разработката се предлага кратка информация, чрез която учениците да си припомнят основни признаци на понятието за пунктуационна норма. Урокът се организира като езиков практикум, който предполага актуализация на знания за основни пунктуационни правила и решаване на упражнения за разпознаване и редактиране на пунктуационни грешки.

УПРАЖНЕНИЯ

1. *На колко години човек навършва пълнолетие?
Не знам как да си подредя мебелите в стаята.
Природата е пълна с всякакви изненади...
Колко много лалета са цъфнали в градинката пред блока!
Казвай какво искаш, че тръгвам за работа!*
2. *Какво се чудиш, върви по-бързо, че закъсняваме!
О, миг, поспри!
Разбери кога тръгва автобусът за Пловдив.
Каква красота, каква прелест се разкрива пред погледа ми!*
3. Третото изречение може да завършва с удивителен знак или с точка в зависимост от отношението на говорещия към предмета на речта.
4. *Лицето на младия учител по български език и литература излъчваше спокойствие, сила, увереност.
След радостния възглас „Добре дошли!“ последваха усмивки, прегръдки, ръкостискания.
Съсредоточен, спокоен, уравновесен – с тези думи описаха новия директор на службата.*
5. *Пролетно време обичам ягоди и череша.
Обикновено вечер чета или вестници, или списания.
И сила, и смелост е необходима за победа в състезанието.
Тренирам не лека атлетика, а футбол.
Няма да облека нито пуловера, нито палтото.
Разбирам много неща, но не всичко.*

6. *Малки бухлати облачета плуваха по ведрото синьо небе.
В голямата жълта пустиня се надигаше ужасяваща пясъчна буря.
По клоните на черешата се виждаха едри червени плодове.*
7. В изреченията са допуснати правописни и пунктуационни грешки.
8. *Радостни и усмихнати, децата нахлуха в празната класна стая.
Младата учителка, развълнувана и неспокойна, се изправи пред класа.
Всички отправиха погледа си към картината, поставена над бялата дъска.
Кристалнобял и чист, първият сняг бавно падаше от небето на големи парцали.*
9. *Посегнах към ръкавиците, направени от естествена кожа.
Връх Мусала, най-високият връх в България, е изкачван всяка година от десетки туристи.
Ходихме на екскурзия до град Плиска – древната столица на България.
Иван Вазов (Патриархът на българската литература) е роден в китното градче Сопот.*
10. *Влезе в стаята, огледа се и седна на най-близкия стол до прозореца.
Знаеше верните отговори, но не бързаше, а чакаше да мине часът.
Нито попита за приятеля си, нито направи нещо друго полезно.
През пет минути ту питаше за Мария, ту поглеждаше часовника си.
Дадох му обещаните пари, само че бяха по-малко от обещаното.
И ѝ вярваше, и се страхуваше от нея.*
11. В изреченията са допуснати правописни и пунктуационни грешки.
12. – 13.
- а) *Часовникът, който виси на стената, не показва правилно времето.*
В изречението има 3 грешки.
- б) *Където и да отида, винаги си мисля за родния дом.*
В изречението има 1 грешка.
- в) *Разбра ли какво е направил Стефан в училище?*
В изречението има 2 грешки.
- г) *Ще се прибера от разходка, когато се мръкне.*
В изречението има 1 грешка.
- д) *Винаги се старая да направя добро впечатление на хората.*
В изречението има 1 грешка.
- е) *Колко е хубаво да имаш добри и верни приятели.*
В изречението има 2 грешки.
14. а) *Видях, че навън вали сняг, и много се зарадвах.*
В изречението има 3 грешки.
- б) *Щом пристигнахме, влязох в стаята, но не забравих да внеса и куфара.*
В изречението има 3 грешки.
- в) *Ще приготвя рано закуската и ще стегна багажа, понеже, щом всички се събудят, да могат набързо да хапнат и да тръгнат доволни за работа.*
В изречението има 4 грешки.

Решения на задачите за домашна работа

1. – 2. Задачите имат изследователски и творчески характер.

Отговори на тестовите задачи

1.	Г
2.	Г
3.	А
4.	Б
5.	Г

ОБОБЩИТЕЛНИ УПРАЖНЕНИЯ

За обобщителните упражнения към 2. раздел в примерното годишно разпределение е предвидени 2 учебни часа за упражнение.

Отговори на упражненията и на тестовите задачи

1. Темата на текста е: „Връзката на езика с мисленето“. Ключови думи: *език, мислене, говор, роден език, чужд език, външна реч, вътрешна реч* и гр.
2. В текста авторът изразява и защитава своята теза, че езикът е най-тясно свързан с мисленето. Дава пример със степента на овладяност на чужд език. Ако чуждият език не е добре усвоен, човек мисли на родния си език, но ако го владее отлично, може да мисли и с думите на чуждия език.
3. Според автора на текста „външна реч“ е говорът, „вътрешна реч“ – начинът, по който си служим с думите, без да говорим. Вътрешната реч е тясно преплетена с мисленето.
4. Според информацията от текста и според свои наблюдения учениците тълкуват значението на израза „мисли“, „оголени от словесна обвивка“.
5. Примери за нарушения на езикови норми:
 1. група: *требвало, некакъв, вървехме, учителя* и гр. В посочените примери има грешки в думи с променливо *я* и в употреба на определителен член.
 2. група: *Българска национална телевизия, три ръководителя, техния план, няколко съученика* и гр. В посочените примери са допуснати грешки при: членуване на съществително собствено име, назоваващо една институция; употреба на бройна форма със съществителни имена, назоваващи лица; падежна форма на местоимение, отнасящо се за лице от м.р. ег.ч.

Редактирани варианти на текстовете:

Текст 1

- Здравсти, защо не гоиде вчера на кино с нас?
- Не можах, защото мама ме помоли да ида с нея. Трябвало да завери някакъв документ. Отидох, нямаше как да ѝ откажа. Но както си вървахме по улицата, срещнахме учителя по математика. И той се оплака, че нещо съм се бил отпуснал. Е, заради последния тест сигурно. Обещах да уча повече. Знаеш, че математиката не ми е лесна. Ама ще се старая. Така казах и на мама. А филмът беше ли интересен?
- Да, супер беше. После малко се помотахме из центъра и се прибрах у нас.
- Е, жалко, че не бях с вас.

Текст 2

По Българската национална телевизия излъчиха репортаж за нашето училище. Трима ръководители на клубове по интереси разказаха за дейности, които са включили в своя план за тази учебна година. Беше ми много интересно и се чувствам горд, че уча в таква хубаво училище. Няколко съученици от 11. клас споделиха с какво участието им в такъв клуб им помага за обогатяване на знанията и уменията. С мой приятел, с когото имаме интереси в областта на астрономията, редовно се включваме в занятията на клуб „Орион“.

6. Единадесетокласниците посочват в клас примери от лични наблюдения за проявления на добра езикова култура в различни сфери на комуникация.
7. Най-често хората проявяват добра езикова култура в различни ситуации при официално общуване – пряко или непряко, устно или писмено. Учениците обосновават отговорите си, посочвайки, че доброто владение на езика е мерило за културата на един човек.
8. Примери за отклонения от книжовна норма в речта на героите: *гуспудин, спрех*.
9. Редактирани думи: *господин, спрях*.

10. Думи, в които не са допуснати правоговорни грешки: *мисълът, онази, царът, третият, испекъ, вървѣ.*
11. Учениците образуват изречения с три от думите от упражнение 10.
12. Думи, чийто правопис е съобразен с правописната норма: *одухотворявам, предупреждение, пагубно, скулптура, ускорявам, опора, охулвам, убежище, убеждавам.* При необходимост се прави справка в правописен речник.
13. Примери за нарушения на правописната норма: *грипа, най-често, зимния, със друго, съфпадат, времената нетрудоспособнос, се далжи* и др.
14. Редактиран вариант на текста от упр. 13:
Настинката и грипът са сред най-често срещаните заболявания през зимния сезон. Те често биват бъркани едно с друго, тъй като много от симптомите им съвпадат. Статистиката показва, че до 70% от временната нетрудоспособност на населението в активна възраст се дължат именно на тези на пръв поглед безобидни заболявания. Тези заболявания са не само широко разпространени, но и средствата, които се изразходват за лечението им, са доста големи.
15. Редактирани варианти на изреченията:
*Недопустимо е да се гържим невъзпитано на обществени места.
 Зрителите посрещнаха възторжено появата на любимия си отбор.
 След пазаруването оставих двайсетте лева ресто на шкафа в кухнята.
 Традицията повелява на празника да се изрази уважение към по-възрастните хора в семейството.
 Древногръцката митология представя вярванията на елините в съществуването на много богове.*
16. Редактирани варианти на изреченията:
*Съвременният човек вероятно е еволюирал от мислещия човек – кроманьонеца.
 Първите моторни коли били произведени в края на XIX век.
 Пролетта е един от четирите сезона в умерения пояс.
 Чувахме грохота на водопада и се убедихме в мощта на водата.
 Старият цигулар вървеше бавно по пътя, затрупан от навалелия през нощта сняг.
 Преди празничната вечеря стопанинът стана прав и разчупи обредния хляб.
 Извикаха господина, който беше първият в списъка на чакащите.*
17. Редактирани варианти на изреченията:
*Трима спортисти от училището ни ще участват в градската спартакиада по плуване.
 Впечатлени сме, че той със своето постоянство постига по-големи успехи в училище.
 В зоопарка докараха няколко лъва, които бяха настанени в новите клетки.
 Много е избухлив и често му се налага да сдържа гнева си.
 Запознахме се с новия преподавател по география и икономика, който ще ни преподава тази година.
 Това е писателят, чието творчество познавам добре.
 Никой от нас не познаваше младежа, чиито родители заминаха на работа в чужбина.*
18. Примери за думи, в които има разлика между правоговор и правопис: *всичко, седнал, поставка, такъв* и др.
- 19.
- група: при употребата на еднородни части – *с царицата, с трите си дъщери; пурпурни, сини, жълти... петна; лицата, грехите.* Еднородните части се отделят със запетая.
 - група: при свързването на прости изречения в сложно изречение – *Пурпурни, сини, жълти и морави петна багреха лицата, грехите и цялата просторна стая, та всичко изглеждаше вълшебно.* – сложно съчинено изречение; пред съюза **та** се пише запетая.
Негово царство бе седнал в голям стол с поставка за лактите, в друг такъв стол царицата гържеше на коленете си гергеф, а дъщерите и малкият цар Иван Шишман стояха прави и ме разглеждаха. – сложно съчинено изречение; първо и второ изречение са свързани безсъюзно, второ и трето – със съюза **а**, пред който се пише запетая.
Поисках да срещна погледа на Ралица, да прочета в очите ѝ какво ме очаква, ала не посмях. – сложно смесено изречение; пред втория подчинителен съюз **да** се пише запетая; пред съчинителния съюз **ала** се поставя запетая.
И както ме научи тате, поклоних се ниско и плахо погледнах царя. – сложно смесено изречение; след подчиненото изречение се пише запетая.

20. Редактирани варианти на изреченията:

За рождения ден на приятелката си купи букет от червени, бели и жълти лалета и сложи картичка с пожелания.

Разговорите, проведени по време на срещата с треньора, бяха полезни за всеки от състезателите.

Мястото, на което трябваше да се срещнем, беше близо до училището ни.

Не можахме да разберем как той се досети за изненадата, която му подготвихме.

Зная, че за да успея, са нужни много усилия и постоянство.

Дали направих правилния избор, ще разбира по-късно.

Двамата вървяха мълчаливо, защото всеки мислеше за случилото се, и след това се разделиха.

Единадесетокласниците устно обясняват пунктуационните правила.

21. Редактиран вариант на текста:

Когато великият завоевател Александър Македонски пристигнал в Атика, се срещнал с Диоген. В продължение на няколко дни очаквал самият Диоген да го посети. Това не се случило и царят сам отишъл при великия мислител. Завоевателят му казал, че може да поиска от него всичко. Диоген му отговорил: „Отмести се, закриваш ми слънцето“.

Решения на задачите за домашна работа

1. Учениците пишат съчинение по дадената тема, като се съобразяват с изискванията за създаване на такъв вид текст и с езиковите норми.
2. Обучаемите посочват примери от съчиненията си (упр. 1), чрез които доказват, че са спазили книжовните норми на българския език.

Отговори на тестовите задачи

Вариант 1

1.	В
2.	А
3.	А
4.	В
5.	Г
6.	А
7.	А
8.	Г

Вариант 2

1.	Б
2.	А
3.	Г
4.	В
5.	Б
6.	Г
7.	А
8.	Б

РЕШАВАНЕ НА КАЗУС ВЪВ ВРЪЗКА С КОНКРЕТНА КОМУНИКАТИВНА ЗАДАЧА

За преподаването на проблематиката по темата от учебното съдържание в 11. клас „Решаване на казус във връзка с конкретна комуникативна задача“ в примерното годишно разпределение се предлагат 3 учебни часа за упражнение.

Образователни цели:

- да се овладеят знания за понятието *казус* във връзка с конкретна комуникативна задача;
- да се усъвършенстват умения за откриване, анализ и синтез на информация, необходима за решаване на конкретен казус;
- да се развият умения за оценка на идеи, тези и аргументи във връзка с представянето и решаването на казус в дадена ситуация;
- да се развият умения за критическо мислене и за активна гражданска позиция;
- да се дискутира по проблема за правата и задълженията на личността в определена сфера на обществения живот – здравеопазването.

Нови понятия:

Няма.

Специфика на работата с въвеждащия текст:

В началото на урочната статия са представени три текста, посветени на значим социален и граждански въпрос – правата и задълженията на личността като пациент. Чрез критическа съпоставка на информацията в трите текста учениците стигат до извода, че в здравеопазването често възникват проблемни ситуации – казуси, които лекарите и пациентите трябва да решават. Първият текст запознава учениците с Хипократовата клетва – текст, който представя етичните основи на лекарската професия. Вторият текст е интервю с лекар, разказващ за случай с пациент. Представя се казус, който „сблъсква“ Хипократовата клетва и Закона за здравето (текст 3).

Чрез работа върху въпросите за дискусия учениците развиват своите граждански компетентности. Осмислят критично информацията от трите текста и я оценяват според собствения си опит като пациенти.

План на урока:

- Дискусия върху идеи, заложили във въвеждащите текстове
- Овладяване на основни понятия:
 - казус;
 - решаване на казус;
 - представяне на решението на казус;
 - комуникативни умения при решаване на казус.
- Практическа работа – изпълнение на упражнения и решаване на тестови задачи от урочната статия

Методически указания за работа

Темата за решаване на казуси има интердисциплинарен характер. Развива всички ключови компетентности на ученика. Въпреки че за пръв път понятието за казус се разглежда като самостоятелна тема в учебната програма по български език, за единадесетокласниците същността на казуса като проблемна ситуация (реална или хипотетична) би следвало да е ясна в определена степен. Очаква се те да имат опит при решаване на казуси, придобит в часовете по други учебни предмети – литература, дисциплини от гражданския цикъл.

Представянето на урочната тема може да следва изцяло логиката на урочната статия – работа с въвеждащите текстове, извеждане на основните признаци на понятието *казус*, изясняване на връзката между казус и комуникативна ситуация с помощта на представения в учебника пример (таблица „Етапи при решаване на конкретна комуникативна задача“).

Урокът може да се организира, като се изиска предварителна подготовка от учениците – да направят собствено проучване и да представят в часа по български език казуси от различни сфери на обществеността

живот. Извеждат се основни признаци на казуса и се пристъпва към изпълнение на упражненията след урочната статия. Урокът може да се проведе, като се използва дедуктивен подход. Учителят представя казуса като ситуация, която изисква решение. Учениците работят по групи върху казуси, подготвени предварително от преподавателя. В края на часа групите представят решенията. Правят се обобщения.

УПРАЖНЕНИЯ

1. Упражнението е свързано с анализ на информацията от двата текста. Текстовете съдържат конкретни казуси от различни европейски държави. Проблемът е: *имат ли право родителите да качват снимки на децата си в социалните мрежи и как законите защитават правата на децата в случай на злоупотреба.*
2. Двата текста са медийни, но представят съдържанието на текстове документи, притежаващи особености на официално-деловия стил. Изразът *право на неприкосновеност* (текст А) се отнася до правото на всеки човек на личен (частен) живот, който никога друг няма право да нарушава; *рестриктивни мерки* (текст Б) са мерки с ограничен характер.
3. Задачата изисква от учениците да проучат допълнителни източници на информация по проблема. Конкретна институция в България, която защитава правата на непълнолетни и малолетни граждани, е например Държавната агенция за закрила на детето. Документи: Конституция на Република България, Закон за закрила на детето; Закон за личните данни; Закон за електронните съобщения и др.
4. Учениците формулират сами, на основа на личен опит, казуси по проблема.
5. Задачата е свързана с изпълнението на зад. 4. Учениците (в група или самостоятелно) избират един казус и пишат решение.
6. Задачата е за работа по групи. Предложени са три казуса, които изискват решение. Първите два казуса представят ситуации от училищния живот; третият казус има обществен характер.
7. Ако няма възможност да се поканят посочените специалисти, упражнението може да се изпълни и като симулация – ролева игра, при която един ученик поема ролята на специалист, като се подготвя предварително. Изпълнението на задачата има и допълнителна социална цел – учениците задълбочават знанията си за съответните професии (лекар, учител, съдия).

Решения на задачите за домашна работа

1. Учениците проверяват значението и произхода на думата *казус*, от латински: *casus*, което в буквален превод е курioзно произшествие, инцидент, представляващ обществен интерес. Понятието се използва най-вече в юридически контекст (правен казус); в по-широк смисъл казус е всяка проблемна ситуация, която изисква решение; като начин (път, метод) за разрешаване на проблемна ситуация.
2. Задачата има междупредметен характер.

Отговори на тестовите задачи

1.	В
2.	Б
3.	Г
4.	Б
5.	А

ПУБЛИЧНО ИЗКАЗВАНЕ ПО НАУЧЕН ПРОБЛЕМ

За преподаването на проблематиката по темата от учебното съдържание в 11. клас „Публично изказване по научен проблем“ в примерното годишно разпределение се предлагат 3 учебни часа за упражнение.

Образователни цели:

- да се овладеят знания за публичното изказване по научен проблем като вид изказване;
- да се усъвършенстват уменията за извличане, анализ и синтез на информация от различни информационни източници във връзка с конкретен проблем;
- да се овладеят умения за представяне пред публика и произнасяне на изказване с подходящи неезикови средства;
- да се дискутира върху проблеми, свързани с иновациите в науката и технологиите, както и върху значението на тези иновации в живота и битата на човека (чрез работа върху въвеждащите текстове).

Нови понятия:

Няма.

Специфика на работата с въвеждащия текст:

Първият въвеждащ текст е публично изказване. Служи като модел, върху който да се изведат особеностите на публичното изказване по научен проблем. Текстът засяга темата за връзката между наука и всекидневие, в случая става дума за ролята на едно голямо откритие, електричеството, което коренно променя живота на хората. Засяга се и темата за екологията, тъй като се говори за т.нар. екологично чиста енергия.

Текст 2 е конкретен пример за приложение на електричеството в битата. Учениците могат да дават много други примери и по този начин да илюстрират тезата, че без електричество днешният свят може би е невъзможен.

План на урока:

- Дискусия върху идеи, заложили във въвеждащите текстове
- Овладяване на основни понятия:
 - припомняне на понятието „публично изказване“;
 - анализ на въвеждащия текст и извеждане на признаците на публичното изказване по научен проблем;
 - овладяване на алгоритъм за създаване на публично изказване по научен проблем;
 - работа върху произнасянето пред публика на изказване по научен проблем.
- Практическа работа – изпълнение на упражнения и решаване на тестови задачи от урочната статия

Методически указания за работа

В разработката се предлага разглеждането на два основни кръга проблеми. Първият от тях е за същността на публичното изказване по *научен проблем*, като тук е важно да се осмисли и самото понятие *научен проблем*. Вторият е свързан с развиването на специфични умения за поведение пред публика – произнасяне на публичното изказване, овладяване на неезикови (невербални) средства за въздействие върху публиката.

Урокът може да се организира, като се следва логиката на урочната статия. Чрез анализ на съдържателните, структурните и езиковите особености на въвеждащия текст (текст 1) се извеждат признаците на този вид публично изказване. Важен акцент, свързан с темата на урока, е способността на учениците сами да формулират проблеми от различни научни полета и области.

Като следват алгоритъма, представен в урочната статия (таблицата „Как създаваме публично изказване по научен проблем?“), учениците придобиват първоначални умения за създаване на този вид изказване.

Урокът може да се проведе, като се използва дедуктивен подход. Учителят въвежда лекционно понятието *публично изказване по научен проблем*, учениците работят в малки групи по предварително формулирани научни проблеми и създават публични изказвания, които в края на часа произнасят.

УПРАЖНЕНИЯ

1. Текстът е научен, с високо равнище на абстракция. Темата може да се формулира по няколко начина например: „Здравият разум и научното мислене“; „За здравия разум и парадоксите в науката“.
2. Отношението между двете понятия е посочено ясно в третия абзац от текста: „Здравият разум силно се отличава от научното мислене...“; „Здравият разум не е ново знание, той е комплекс от готови знания. Това го прави доста консервативен, неспособен за възприемане на новото, необикновеното...“; „Здравият разум не търпи парадокси“. Може да се обобщи, че двете понятия са в опозиция.
3. Задачата изисква да се отговори с точен цитат от текста. Такъв цитат намираме във втория абзац: „Той (здравият разум) възниква стихийно. Здравият разум се базира на човешкия опит, а опитът е свързан най-силно с първичните ни възприятия“.
4. Проверяваме значението на понятията в тълковен речник или в речник на чуждите думи
парадокс – мнение, схващане, твърдение, което противоречи на здравия смисъл; явление, което не съответства на общите представи; израз (фигура), изградена върху противоречиви твърдения
абстракция – процес на мислено отделяне и обобщаване само на съществените признаци и свойства на предметите и явления от самите предмети и явления; отвлечено, обобщено понятие, което е резултат от мисловен процес
консервативен – който е враждебен на всякакви нововъведения или изразява такава враждебност (консервативен човек, консервативно лечение и др.)
5. И в двата случая отговорът е: положително отношение. Авторката на текста, както и цитираният в текста учен Нилс Бор си дават сметка, че именно парадоксите гвижат науката напред. Доказателство е следният цитат: „Затова вече е прието убеждението, че парадоксалността е сериозно доказателство за научност на теориите и хипотезите. Известен е случаят, когато Нилс Бор, на когото съобщили за възникването на някаква нова хипотеза във физиката, попитал: „Достатъчно ли е парадоксална, за да е научна?“.
6. Изследователска задача. Чрез проучване в интернет с ключови думи *парадокси в науката* учениците ще намерят необходимата за изпълнение на задачата информация.
7. Задачата е за създаване на текст на публично изказване, като учениците си служат с информацията от текста на С. Димитрова и от прочуването (заг. 6). Темите са с висока степен на абстрактност, изискват повече време за подготовка и за обмисляне на теза и аргументи. Третата тема поставя и проблема за отношението между наука и религия.
8. Задачата е за редактиране на стилно-езикови и структурни недостатъци на текст на публично изказване. Възможен редактиран вариант:
*Добър ден на всички! Според мен съществува тясна връзка между човека и природните бедствия. От както съществува на този свят, човекът извършва действия, с които постепенно разрушава, унищожава природата. Вместо да опазва природата и нейните богатства, човекът взема от нея това, което му е нужно, но в замяна не дава нищо.
Въздействието на човека върху природата и измеренията на това въздействие се изучават от науката екология, а учените се наричат еколози. Учените еколози твърдят, че в някои периоди от човешката история негативното въздействие на човешката дейност върху природата е било в такива мащаби, че се е нарушил сериозно балансът между отделните екосистеми. Също така заради завладяването на нови природни богатства са се водили жестоки войни.*

Решения на задачите за домашна работа

1. Твърденията в задачата поставят различни акценти в разбирането за това какво е *наука* и кое е *научно*. Създава се кратък аргументативен текст, който може да послужи за изграждане на публично изказване по научен проблем.
2. Задачата е продължение на заг. 1. Въз основа на разсъжденията по посочения проблем се създава публично изказване.

Отговори на тестовите задачи

1.	Б
2.	А
3.	А
4.	Б
5.	Г

КОНСПЕКТ НА НАУЧЕН ТЕКСТ

За преподаването на проблематиката по темата от учебното съдържание в 11. клас „Конспект на научен текст“ в примерното годишно разпределение се предлагат 3 учебни часа за упражнение.

Образователни цели:

- да се овладее информация за същността на конспекта като вид текст и да се изградят умения за създаване на конспект на научен текст;
- да се актуализират уменията за търсене, анализиране и синтезиране на информация от научен текст, която да се използва за решаване на комуникативни задачи;
- да се дискутира върху информация, отнасяща се до появата и развитието на просветното движение в България през Възраждането и за значението на просветата за съхраняване на българския език и българската народност.

Нови понятия:

конспект

Специфика на работата с въвеждащия текст:

Текстът „Просветно движение през Възраждането“ притежава особености на научния стил и представя информация за появата на килийните училища и за значението им като центрове за разпространяване на грамотност и култура сред българите. Предложените въпроси за дискусия дават възможност да се проследи развитието на училищата, да се разбере какви са особеностите на обучението в тях и кое налага килийното образование в началото на XIX век да тръгне към своя „залез“. Дискусията може да продължи с разсъждения относно значението на образованието през Възраждането и в нашето съвремие. Вторият текст представя основното от съдържанието на първия текст, като са пропуснати подробности. При съпоставка между двата текста се посочват приликите и разликите между тях.

План на урока:

- Дискусия върху идеи, заложи в първия въвеждащ текст
- Същност на конспекта на научен текст
- Признаци на конспекта на научен текст
- Етапи при създаване на конспект на научен текст: подготовка, създаване, редактиране

Методически указания за работа

Чрез работа върху първия въвеждащ текст учениците си припомнят съдържателните, функционалните и езиковите особености на научния стил. След посочване на особеностите вниманието им се насочва към втория текст. С помощта на преподавателя чрез беседа откриват особеностите в съдържанието и в графичното оформяне на втория текст. Може да се направи съпоставка между двата текста и след това да се въведе новото понятие за тях – *конспект на научен текст*. Работата върху текстовете повишава уменията на единадесетокласниците да извличат и да осмислят информация от текстове и да я използват в различни комуникативни ситуации в своето всекидневие.

По-нататък урокът може да се организира, като се следва логиката на урочната статия. Посочените признаци на конспекта на научен текст насочват към цялостно и задълбочено усвояване на учебния материал. Учениците индуктивно получават информация и за етапите при създаване на текст конспект. Таблицата, в която са представени етапите при създаване на конспект на текста „Арктика“, подробно

проследява всеки от тези етапи и предлага конспект, който ще помогне на учениците за овладяване не само на необходимите знания, но и за придобиване на умения за създаване на такъв вид текст. Анализът на графичното оформяне на двата текста в началото на урочната статия дава възможност да се припомнят особеностите при изграждане на смислови части в научен текст и да се въведат графичните особености при създаване на конспект – смисловите части може да се означават с точки и подточки. Работата продължава с предложените упражнения.

УПРАЖНЕНИЯ

1. Примерен конспект на текста:

- *Вятърната енергия е възобновяем вид енергия:*
 - *тя е механична и електрическа;*
 - *използва се в различни области на живота;*
 - *силата на вятъра се превръща в електричество;*
 - *в Дания през 19. век се добива електричество от вятъра.*
- *Използване на вятърната енергия:*
 - *поради намаляване на запасите от полезни изкопаеми;*
 - *настъпване на енергийна криза – 20. век;*
 - *за производство на електричество;*
 - *вятърът е неизчерпаем източник на енергия;*
 - *използването на вятъра не води до климатични аномалии;*
 - *общо количество на вятърната енергия.*

2. Учениците анализират конспекта (упр. 1). Темата е: „Използване на вятърната енергия“. Определят и подтемите, свързани със: *същност на вятърната енергия, причини за използване на вятърната енергия, развитие на вятърната енергетика, количество на вятърната енергия в атмосферата.*

3. Смисловите части са разположени в два абзаца в текста и са свързани с посочените в упр. 2 подтеми. Ключови изрази: *вятърна енергия, механична енергия, електрическа енергия, електрически генератори, електричество, полезни изкопаеми, алтернативни източници, климатични аномалии* и др.

4. Конспектът представя вярно и точно съдържанието на изходния текст, като са запазени основните му смислови части. Извлечена е съществената информация и е съкратена несъществената.

5. **Алтернативен** – (вж. алтернатива) – *необходимост да се избира между две взаимноизключващи се възможни решения;*

аномалия – *отклонение от нормалното, закономерното.*

При необходимост може да се ползва тълковен, етимологичен или речник на чуждите гуми.

6. Текстът принадлежи към научния функционален стил, затова в него преобладават гуми от неутралната лексика и термини.

7. В текста са използвани глаголи в сегашно време. Принадлежи към научния функционален стил и използваното глаголно време е една от езиковите му особености.

8. В текста са употребени съобщителни изречения по цел на общуване. По състав – прости, сложно съчинено и сложни съставни изречения.

9. Учениците анализират графичното оформяне на текста конспект, който са написали, и използваните в него знаци – точки и подточки, с помощта на които са отделени смисловите цялости на изходния текст.

10. Изпълнението на упражнението дава възможност на учениците да установят в каква степен владеят езиковите норми. При открити нарушения грешките се анализират и се редактират.

11. Текстът е исторически. Съдържа научна информация за Късното средновековие. Преобладава употребата на термини от научната област история.

12. Ученикът е нарушил правописната и пунктуационната норма. Текстът не е изграден графично правилно според изискванията.

Редактиран Вариант на текста:

- Късното средновековие се характеризира със:
 - стремеж към знания;
 - през 12. век в Европа възникват университети, подобни на древните философски академии;
 - в Парижкия университет се обучават хора от целия континент;
- новите открития от Изтока стават достояние на европейците; Пътешественикът Марко Поло достига до Китай и се запознава с постиженията на източните народи;
- след падането на Византия под османско владичество учени бягат в Италия и Западът опознава културата на Древна Гърция.

Решения на задачите за домашна работа

1. Задачата предлага възможност за усъвършенстване на умения при създаване на конспект на научен текст.
2. Учениците характеризират особеностите на конспекта (упр. 1), като посочват примери за съобразяване с особеностите на вида текст.

Отговори на тестовите задачи

1.	В
2.	Б
3.	Г
4.	Г
5.	А

РЕФЕРАТ

За преподаването на проблематиката по темата от учебното съдържание в 11. клас „Реферат“ в примерното годишно разпределение се предлагат 4 учебни часа за упражнене.

Образователни цели:

- да се овладее информация за същността на реферата като вид текст и да се изградят умения за създаване на реферат;
- да се актуализират уменията за търсене, анализиране и синтезиране на информация от научен текст, върху основата на който да пише реферат;
- да се дискутира върху информация, отнасяща се до въпроса за употребата на бройна форма в книжовния български език;
- учениците да споделят наблюдения от личния си опит за правилна или неправилна употреба на бройната форма в различни комуникативни ситуации.

Нови понятия:

реферат

Специфика на работата с въвеждащия текст:

В началото на урочната статия е представен текст, чиято информация е свързана с употребата на бройната форма при съществителни имена. Авторът разглежда случаите за правилна употреба на бройната форма при съществителни имена, назоваващи лица, и при съществителни имена, назоваващи нелица. Научната информация не е нова за учениците, но неспазването на граматичната норма често се забелязва както в устната реч, така и в писмената реч на голям брой хора. Посочените от автора конкретни примери онагледяват правилата за употребата на бройната форма при съществителните имена и помагат да учениците да подобрят своите умения за спазване на езиковата норма.

Чрез работа върху въпросите от дискусията единайсетокласниците развиват езиковите си компетентности и изграждат в себе си усет за употреба на родния език в различни комуникативни ситуации.

План на урока:

- Дискусия върху идеи, заложи в първия въвеждащ текст
- Същност на реферата като вид текст
- Признаци на реферата
- Етапи при създаване на реферат: подготовка, създаване, редактиране
- Композиционни части на реферата – уводна част, изложение, обобщение, библиография

Методически указания за работа

Текстът в началото на урочната статия е научен и предоставя възможност учениците да си припомнят както съдържателните, функционалните и езиковите особености на научния стил, така и правилата за спазване на една от граматичните норми – употребата на бройна форма при съществителните имена. На основата на поднесената информация в текста се въвежда новото учебно съдържание в урочната единица – създаване на реферат. Учениците се запознават със същността на реферата и етапите при неговото създаване. До 11. клас те са писали реферати по различни учебни предмети и се очаква да имат определени знания и умения за тяхното изграждане като вид текст.

Урочната тема може да следва логиката на урочната статия. След дискутиране на въвеждащия текст вниманието на учениците се насочва към същността на реферата и към неговите композиционни части. Таблицата, в която е предложен вариант на реферат към разглеждания в началото на часа текст, помага на единадесетокласниците да проследят всеки от етапите при писане на реферат и да се запознаят със същността на отделните структурни части в него. За затвърдяване на знанията и уменията, придобити в часа, работата може да продължи с предложените упражнения и тестови задачи.

УПРАЖНЕНИЯ

1. Темата на текста е: „Поява и значение на Паусий и неговата история през Възраждането“.
2. Конкретният текст съдържа: *уводна част* – кратка биографична справка за Николай Генчев; част от изложението – *представяне на основния проблем в научния текст* – становища на историци за значимостта на Паусиевото дело в българската история и литература.
3. Смесовите части на текста са: 1. *Биографична справка за Николай Генчев*; 2. *Книгата „Българско възраждане“ на Николай Генчев*; 3. *Становища на историци за появата на Паусий и неговата история в нашата история и литература (първа подтема – становища на историци от миналото; втора подтема – становища на съвременни историци)*; 4. *Значимост на Паусиевото дело според автора на научния текст*.
4. Ключови думи и изрази:
Първа смислова част: *историк, Николай Генчев, Българско възраждане, следосвобожденски период, монографии* и др.
Втора смислова част: *Паусий Хилендарски, „История славянобългарска“, анализира, духовно пробуждане* и др.
Трета смислова част: *становища, Паусий, историци, появата, влиянието, укори, обществени сили* и др.
Четвърта смислова част: *становища, значимостта, българска история и литература* и др.
5. Вероятно за учениците следните думи са непознати:
– **монография** – сравнително обемен научен труд, разработващ един проблем в дадена област на науката;
– **студия** – научно съчинение по определен проблем, по-голямо от статия.
Справка може да се направи в речник на чуждите думи или в тълковен речник.
6. От откъса от реферат учениците подбират примери, чрез които да докажат, че пишещият е спазил правописната и пунктуационната норма на книжовния език.

Следващите задачи (7 – 11) предоставят възможност на единадесетокласниците да се подготвят за писане на реферат по избрана от тях тема.

7. Като подготовка за създаване на реферат учениците определят смисловите части и основната информация в тях.
8. За всяка от основните смислови части обучаемите записват ключови думи и изрази, чрез които да предадат информация в текста.
9. Използвайки посочения образец в урочната статия за съставяне на библиография, учениците записват допълнителните източници, които са използвали при създаване на реферата.
10. Работата върху упражнението дава възможност учениците да затвърдят знанията си за реферат и да приложат усвоените умения за създаване на текст реферат.
11. При подготовката си за представяне на реферата в клас единадесетокласниците сами определят върху кои думи да поставят логическо ударение – на кои ключови думи и според комуникативната цел, която си са поставили.

Решения на задачите за домашна работа

1. Учениците пишат реферат за владетел от Първото българско царство. Задачата дава възможност за усъвършенстване на уменията за създаване на реферат.
2. При писане на реферата единадесетокласниците трябва да се съобразяват с езиковите норми: правописна, пунктуационна, граматични и лексикална, а при представяне на реферата в клас – с правоговорната норма.

Отговори на тестовите задачи

1.	Б
2.	В
3.	В
4.	Г
5.	Г

ЕСЕ ПО ЖИТЕЙСКИ ПРОБЛЕМ

За преподаването на проблематиката по темата от учебното съдържание в 11. клас „Есе по житейски проблем“ в примерното годишно разпределение се предлагат 5 учебни часа за упражнение.

Образователни цели:

- да се овладеят знания за съдържанието, структурата, композицията и графичното оформяне на текст есе по житейски проблем;
- да се развият умения за създаване на есе по житейски проблем;
- учениците да оценяват идеи, тези и аргументи съобразно своя опит и спрямо познанията, които имат за гражданското общество;
- да се дискутира върху информация от входящите текстове, която се отнася до избора на професия и работа, на образование, до мотивацията на учениците при вземане на правилния избор съобразно интересите им.

Нови понятия:

Няма.

Специфика на работата с въвеждащия текст:

В началото на урочната статия са предложени два текста, които разглеждат важен за учениците житейски проблем – избор на професия, избор между образование и работа. Първият текст от „Професионално ориентиране за тийнейджъри“ представя диалог между ученици. Всеки от участниците в разговора изразява

мнение за избор на професия и изтъква своите доводи относно предпочитанието си. Вторият текст е аргументативен и е написан от ученик. Иван Борисов създава собствен текст на тема: „Изборът: да работя или да уча?“. В началото на текста авторът насочва вниманието на читателите към проблема. В следващите части на съчинението изгражда теза и антитеза, формулира аргументи, с които доказва правотата на своето мнение. В края на текста прави извод.

Предложените въпроси за дискусия дават възможност на учениците да изразят позицията по разглеждания проблем и да разтълкуват мисълта на Ралф Емерсън за правото на всекиго на избор на образование и на професия. Последният дискуссионен въпрос насочва единадесетокласниците към други източници на информация (професионални тестове) за професии, към които те имат предпочитания.

План на урока:

- Дискусия върху идеи, заложи в първия въвеждащ текст
- Същност на есето по граждански проблем като вид аргументативен текст
- Етапи при създаване на есе по граждански проблем: подготовка, създаване, редактиране
- Композиционни части на есето – уводна част, теза/антитеза, аргументи/контрааргументи, извод
- Практическа работа с езика – изпълнение на упражнения, решаване на тестовите задачи след теоретичната част на урочната разработка

Методически указания за работа

Работата в часовете за нови знания по темата може да следва логиката на урочната статия. В началото чрез беседа се актуализират знанията за изучени до 11. клас текстове с аргументативен характер – отговор на житейски, научен и нравствен въпрос. В 8. клас учениците са изучили същността и особеностите на есе по морален проблем, в 10. клас – есе по граждански проблем. Може да се изясни кои проблеми са житейски, като работата се насочи към втория въвеждащ текст. Припомнят се особеностите на отделните композиционни части на есето чрез анализиране на частите в предложеното есе на ученик. Урочната разработка включва и таблица, в която са записани етапите на работа при създаване на есе по граждански проблем на тема: „По дрехите посрещат, по ума изпращат“. Предложените смислови части в примерния вариант на есето подпомагат учениците при самостоятелно създаване на есе. При разглеждане на понятията „антитеза“ и „контрааргумент“ се изисква специално внимание от страна на учителя и единадесетокласниците, за да могат учениците да ги формулират в своите есета.

Първият час за нови знания може да бъде структуриран и по друг начин, като учителят постави на учениците задача да напишат за домашна работа есе по житейски проблем, който ги вълнува. След това по ученическите есета да се проведе беседа и да се въведе новото учебно съдържание. За затвърдяване на знанията и уменията работата продължава с предложените упражнения и тестови задачи.

УПРАЖНЕНИЯ

1. Упражнението има творчески характер. Учениците пишат есе по житейски проблем на тема: „Какви са моите очаквания след завършване на средното училище?“.
2. Посочват се ключови изрази от формулираните тези в есета (упр. 1).
3. Учениците записват езиковите средства, с които са изразили логическите отношения и връзки между смисловите части в есето (упр. 1).
4. С изпълнение на упражнението учениците се запознават с мнението на свой съученик/своя съученичка по поставения проблем в темата от упр. 1. Изразяват и защитават свое становище.
5. Ученическият текст може да бъде определен като есе по житейски проблем, защото: проблемът, който се разглежда, е свързан с вярата на човек в собствените му възможности и със силата, която трябва да притежава, за да преодолява трудностите в живота; пишещият изгражда текста в съответствие на композиционните части, които трябва да има есето като вид текст; изразява собствена теза по житейския проблем и я защитава с необходимите аргументи.
6. Задачата е за работа по групи. Учениците анализират посочените части на есето и записват тезата и аргументите, формулирани в подкрепа на тезата.

7. Единадесетокласниците анализират графичното оформяне на есето, частите в които са разположени *тезата* (втори абзац), *аргументите* (трети и четвърти абзац) и *изводът* (пети абзац).
8. Езикови средства, с които са изградени смисловите връзки между отделните части на текста: *смятам, и така, зная, уверен съм, може би* и др.
9. Учениците формулират теза по житейския проблем на тема: „*Какви са моите очаквания след завършване на средното училище?*“. Посочват аргументи от личния си опит, с които ще подкрепят своето становище.

Решения на задачите за домашна работа

1. Задачата има творчески характер. Учениците създават есе по житейски проблем по темата.
2. Единадесетокласниците анализират собствените си текстове (упр. 1), като посочват аргументите, които са записали в подкрепа на тезата. Дават примери за спазване на езиковите норми.

Отговори на тестовите задачи

1.	Г
2.	А
3.	Б
4.	А
5.	В

ОБОБЩИТЕЛНИ УПРАЖНЕНИЯ

За обобщителните упражнения към 3. раздел в примерното годишно разпределение е предвиден 1 учебен час за упражнение.

Отговори на упражненията и на тестовите задачи

1. Проблемът, за който получаваме информация от текста, е свързан с голямата вреда, която има тютюнопушенето върху човешкия организъм, и мерките, които се предприемат за намаляване на употребата на тютюневи изделия.
2. Основните насоки за борба с тютюнопушенето са: ограничаване на тютюнопушенето на обществени места, забрана на продажба на цигари на непълнолетни лица и на рекламата на тютюн и тютюневи изделия.
3. Забрани, въведени за ограничаване на тютюнопушенето сред малолетните и непълнолетните лица:
 - Законът за радиото и телевизията в чл. 80 забранява всякаква реклама на тютюневи изделия.
 - Чл. 43 а от Закона за закрила на детето забранява предлагането и продажбата на алкохол и тютюневи изделия на деца.
 - Законът за тютюна и тютюневите изделия (чл. 30) съдържа разпоредба, според която се забранява продажбата на тютюневи изделия на и от лица под 18 години. Забраната важи за продажбата и в определени територии около детски градини, училища и общежития за ученици, както и в здравни заведения.
 - Законът за здравето (чл. 56 ал. 1) забранява тютюнопушенето в закрити обществени места, включващи обществения транспорт и закритите работни помещения.
4. Учениците изразяват своето мнение по поставения въпрос и обосновават становището си.
5. Изпълнението на упражнението изисква единадесетокласниците да потърсят допълнителни източници на информация по проблема за вредата на тютюнопушенето и да изготвят презентация, доклад и др.

6. Упражнението е свързано с упражнение 5. То дава възможност учениците да усъвършенстват знанията и уменията си за казус и да изразят собствено мнение по поставените въпроси.
7. Упражнението е предвидено за работа по групи. Учениците формулират казуси по конкретни ситуации и предлагат възможни решения.
8. Темата на публичното изказване е свързана с появата и развитието на телефона.
9. Особенности на публичното изказване по научен проблем: вид аргументативен текст, предназначен за официално (публично) устно общуване; представя се мнение по проблем от определена научна област – *кога и как се е появил телефонът, как се е усъвършенствал до 21. век; употребени са подходящи езикови средства за вида текст – термини от съответната научна област, изрази от речевия етикет за установяване на контакт с аудиторията, изрази за логически отношения между изказаните твърдения, изрази за привличане на вниманието на публиката; текстът е изграден композиционно правилно – увод, теза, аргументи, извод.*
10. Предназначението на изказването е да информира, защото поднася важна информация за появата и развитието на телефона.
11. Александър Бел нарича апарата „говорещ телеграф“. Телефонът е „устройство за възпроизвеждане на звук на разстояние с помощта на електрически сигнали“.
12. **телеграф** – (от фр. télégraphe от гр. télé галече, нагалече и graphō пиша) Система за връзка, осигуряваща бързо предаване и приемане на съобщения на големи разстояния с помощта на електрически сигнали по проводник или чрез радиосигнали.
телефон – (фр. téléphone от гр. télé галече, нагалече и phōnē глас, звук) 1. Устройство за преобразуване на електрически трептения в звукови. 2. Система от електрически апарати и устройства за пренасяне на звук (реч) на разстояние. 3. Апарат, включен в такава система.
патентовам – (нем. Patent от лат. patens, patentis отворен, свободен, явен) 1. Получавам изключително право за използване на облаги от някакво изобретение. 2. Снабдявам с патент.
стационарен – (фр. stationnaire от лат. statio стоене, местопребиване) 1. Който се отнася до стационар. 2. Който е установен на постоянно място, не е подвижен.
За изпълнение на задачата в условието учениците ползват етимологичен речник, речник на чуждите думи или тълковен речник.
13. Например: формули за речев етикет за установяване, поддържане и преустановяване на контакт с аудиторията: *Добър ден, уважаеми гости! Благодаря за вниманието!*; термини от съответната научна област: *телефон, мобилен телефон, изобретение, електрически сигнали* и др.; изрази за логически отношения между изказаните твърдения: *убедена съм; ще допълня информацията; ако аз мога да добавя*; езикови средства за привличане на вниманието на публиката: *Но как е било в началото, когато е изобретен мобилният телефон?* и др.
14. Първа смислова част: *Поставяне на научния проблем, факти от историята на телефона, привличане вниманието на аудиторията.* Ключови изрази: *изказване, телефон, факти, история, мобилни телефони* и др.
Втора смислова част: *Изобретяване на телефона от Ал. Бел през 1876 г., същност и развитие на телефона.* Ключови изрази: *телефонът, изобретение, устройство, звук, електрически сигнали* и др.
Трета смислова част: *Въвеждане на стационарните телефони в България, първа телефонна връзка в страната ни.* Ключови изрази: *телефона, губернатора, стационарни телефони, мобилни устройства* и др.
Четвърта смислова част: *Изобретяване на мобилния телефон и усъвършенстване на технологиите на телефоните.* Ключови изрази: *мобилни телефони, изобретен, SMS, технологиите* и др.
Пета смислова част: *Роля на мобилните телефони в съвременето.* Ключови изрази: *съвремие, мобилни телефони, изобретяване, усъвършенстване* и др.
15. Учениците определят думи, върху които ще поставят логическото ударение, ако произнасят изказването пред аудитория. Посочват подходящи мимики, жестове, поза на тялото, които биха им помогнали при осъществяване на контакт с аудиторията.

16. Тема на текста: „Фактори, определящи бъдещето на планетата“.
Микротема: 1. Промени в климата (парников ефект); 2. Обезлесяване на територии, изгаряне на изкопаеми горива в промишлеността и на газове от автомобилите; 3. Опустяване на територии.
17. Смесловите части в текста се определят от микротемите (вж. упр. 16). Първа смислова част: *Бъдещето на планетата зависи от различни фактори, които влияят неблагоприятно върху природата. Засилва се парниковият ефект, големи територии се обезлесяват и опустяват. За 150 г. парниковите газове са се увеличили с повече от 25%.*
Втора смислова част: *Обезлесяването на огромни територии, изгарянето на големи количества изкопаеми горива в промишлеността и газовете от автомобилния транспорт са сред факторите, които вредят на природата. Обезлесяването намалява кислорода в атмосферата. Растителни и животински видове намаляват или изчезват. Липсва екологично съзнание у хората.*
Трета смислова част: *Третият фактор е опустияването на територии. Увеличава се площта на пустините. Настъпват необратими промени в почвения слой. Необходимо е да се вземат мерки за опазване на Земята.*
18. Ключови думи и изрази, чрез които е представена съществената информация във всяка част:
Първа смислова част: *фактори, неблагоприятно влияние, природата, парниковият ефект, се обезлесяват* и гр.
Втора смислова част: *обезлесяването, изгарянето, изкопаеми горива, газовете* и гр.
Трета смислова част: *опустяването, територии, пустините, промени, почвения слой* и гр.
19. Примерен конспект на текста:
- *бъдещето зависи от различни фактори; неблагоприятен ефект върху природата – засилване на парниковия ефект, обезлесяване и опустияване на територии; за 150 г. парниковите газове са увеличени с над 25%;*
 - *обезлесяване на територии; изгаряне на изкопаеми горива; газовете от автомобилите; обезлесяването намалява кислорода; изчезват или намаляват растителни и животински видове; липсва екологично съзнание;*
 - *опустияване на територии; увеличават се размерите на пустините; необратими промени в почвения слой; необходимост от спешни мерки.*
20. След написване на конспекта на научния текст (упр. 19) учениците посочват неговите особености: създаден е върху основата на груг текст; извлечена е съществената информация от изходния научен текст и е прегадена вярно; не е включен коментар върху научния текст; използвани са термини от изходния текст; текстът е оформен графично според изискванията. Посочват конкретни примери от конспекта за спазване на изискванията.
21. *Екологичното съзнание* се свързва с формирането у човека на ангажираност и отговорност за природната среда и за бъдещите поколения. То определя цялостната дейност на хората, насочена към използване и съхраняване на природата, за да не се нарушава екологичното равновесие и да не се застрашава човешкото здраве.
Учениците споделят лични наблюдения за прояви на ниско екологично съзнание.
22. Примери за нарушения на:
- правописната норма – *расположение, повърхност, техният, промишлеността* и гр.;
 - пунктуационната норма – *... не само разглежда техният произход но се спира...*;
 - лексикалната норма – повторения на думата *водата/водите*.
23. Примерен редактиран вариант на текста:
Водите на България включват всички водоизточници на страната ни. Според своето разположение спрямо земната повърхност те биват повърхностни и подземни. В статията авторът не само разглежда техния произход, но се спира и на водата като ресурс за промишлеността и за стопанската дейност. Водите са и изключително важни за природната среда. Авторът изтъква и влиянието им върху скалите, почвите, растенията и животните.

24. Примери за нарушения на:

- правописната норма – *достатъчно, във живота, незнаят, оверен, чувство* и др.;
- пунктуационната норма – ... , *попадайки в различни ситуации научаваме...*; *Разбираме кое ни помага да се справим, и кое ни пречи.*; ... със *старанието и усилията които полагам*, ... и др.

25. Примерен редактиран вариант на текста:

Дали познаваме достатъчно добре себе си, за да успяваме в живота? Вероятно повечето хора ще отговорят, че не знаят кои са силните и слабите страни на техния характер. Постепенно в ежедневието, попадайки в различни ситуации, научаваме нови неща за себе си. Разбираме кое ни помага да се справим и кое ни пречи.

Мисля, че в характера си имам и силни страни, които ми помагат да постигам целите си и да израствам като добър млад човек. За мен те са свързани със старанието и усилията, които полагам, за да придобивам повече знания и умения. Уверен съм в своите действия и изпитвам чувство на удовлетвореност от постигнатото досега. Зная, че моите силни страни мога да проявявам в поведението и отношението си спрямо другите хора.

Решения на задачите за домашна работа

1. Учениците пишат есе по житейски проблем на посочената тема, като се съобразяват с изискванията за създаване на есе.
2. С примери от текстовете (упр. 1) единадесетокласниците доказват, че есетата са съобразени с изискванията за вида текст и че са спазили нормите на книжовния език.

Отговори на тестовите задачи

Вариант 1

1.	Б
2.	В
3.	Г
4.	Б
5.	А
6.	В
7.	Г
8.	В

Вариант 2

1.	В
2.	А
3.	Б
4.	Г
5.	А
6.	Г
7.	В
8.	Г

УПРАЖНЕНИЯ ЗА ГОДИШЕН ПРЕГОВОР

За изпълнението на упражненията за годишен преговор в примерното годишно разпределение е предвиден 1 учебен час за упражнение.

УПРАЖНЕНИЯ

1. Темата на текста е: „Вестникът – модерно средство за масово осведомяване“; ключови думи: *вестник, новини, информация, списание, български вестници, печатница*.

2. (1) Нужда от по-бързо разпространение на информация; (2) икономическо натрупване на блага.

3. Отговор:

Вестник	Година на издаване, издател
Български орел	1846, Иван Богоров
Цариградски вестник	1848, Иван Богоров
Дунавски лебед	1860 – 1861, Г. С. Раковски
Гайда	1863, П. Р. Славеилов

4. Отговор:

1) Думата „вестник“ се появява в „Цариградски вестник“. – Вярно;

2) Стихотворението „Майце си“ се появява в първия брой на „Гайда“. – невярно, в последния брой на „Гайда“;

3) Първите български вестници се печатат в България. – невярно, появяват се в чужбина;

4) Първите вестници се появяват в страни от Западна Европа. – Вярно;

5) Първото българско периодично издание е вестник. – невярно, първото българско периодично издание е списание.

5. При думите *вестник*, *предшественикът* има струпване на съгласни звукове; при думата *хумористичен* има неударени гласни (у, и); при думата *разпространение* представката е *раз-* (винаги се пише по този начин независимо как се произнася).

6. Думата *вестник* се произнася *вѣсник*, но се пише **вестник**. Други думи, при които се наблюдава разлика между изговор и правопис, са например: отговор (озвучаване на *т*: *одговор*), дунавски (обеззвучаване на *в*: *дунафски*); осведомяване (представка *о*: *усведомѣване*) и др.

7. Изречението е просто. В състава му има много обособени части, отделени със запетаи: (*съдържащ новини; оформени в различен тип...; придружени с илюстрации...*). Редакционен вариант: *Той представлява хартиен носител с поне няколко страници, които съдържа новини, оформени в различен тип статии (строго информативни, мнения, анализ, специализирани съобщения и др.). Тези статии са придружени често с илюстрации и снимки.*

8. Задачата е за прилагане на правописното правило за писане на главни и на малки букви и за слято, полуслято и разделно писане. Редактиран вариант:

Най-високият връх на планината Витоша е Черни връх.

„Задушница“ е разказ от Елин Пелин.

Много обичам септември – нито топъл, нито студен месец.

Българската национална телевизия е създадена през 1959 г.

В България има много културно-исторически паметници.

Бай Ганьо е най-известният Алеко-Константинов герой.

Обикновено при пътуване си взимам вода и нещо за хапване.

9. Упражнението е за прилагане на правописната норма. Изпълнение:
сготвя, зграда, зборник
преобщавам, пресъздавам, прелагам
неодовлетворен, необикновен, неокрасен
котарак, петак, четвъртак
неможеш, не напразно, не допускайки
безсилен, безскраен, безспокоя
усамотявам се, услъшвам се, упитомявам
10. Решение на задачата: *Наред с известността и славата, която Нобеловата награда носи, притежателят ѝ получава и солидна парична награда. В бурно развиващия се 20. век обаче Нобеловият комитет невинаги съумява да отличи най-добрите учени. Парадоксален пример за това е откривателят на Периодичната система на химическите елементи Д. Менделеев, който така и не получава наградата. Куриозно е и присъждането на Нобеловата награда по физика на Алберт Айнщайн. Някои членове на кабинета са се отнасяли доста скептично към неговата „Обща теория на относителността“, дори са я наричали „спекулация“. Айнщайн все пак получава наградата през 1922 г.*
11. Задачата е за прилагане на граматичните норми.
На кой носиш този чай? – правилно: На кого носиш този чай? (употреба на въпросителното местоимение в падежна форма, замества непряко допълнение);
Виждам много деца, на чиито тениски е емблемата на училището. – правилно: Виждам много деца, на чиито тениски... (относителното местоимение чиито се съгласува с думата след него);
Петя, реши ли кой ще поканиш на рождения ти ден? – правилно: Петя, реши ли кого ще поканиш... (употреба на въпросителното местоимение в падежна форма, замества пряко допълнение);
За да простиш на другите, най-напред трябва да простиш на тебе си. – правилно: ... трябва да простиш на себе си (употреба на възвратно лично местоимение);
Чий са тези книги? – правилно: Чии са тези книги (употреба на въпросително местоимение за притежание).
12. Проверява се усвояването на правилото за бройна форма. Грешки са допуснати в позиции 3, 4: *по два реферата; шест (шестима) учители.*
13. Граматична грешка е допусната в позиция (3), правилно: *ще изключим.*
14. Задача за проверка на пунктуационна норма. Решение: *Кога тренировките могат да бъдат вредни? Много хора искат веднага да станат силни и здрави или (еднократно употребен съюз или) да стоят излишни килограми. Но физическите натоварвания, несъобразени с физическата форма на спортуващия, („затваряща“ запетая при употреба на обособена част) могат да доведат до много сериозни контузии. Това например може да се случи, когато не знаете как (косвен въпрос) се изпълнява дадено упражнение. Добре е в началото да искате съвет от инструктор, който да ви покаже как (косвен въпрос) правилно да изпълните упражнението.*
15. Решение на задачата: *Анализът на експлодиращите звезди разкрива симетрията на Вселената: тя се разширява с една и съща скорост във всички посоки. Затова няма значение дали гледате нагоре, или надолу, наляво или надясно. Когато се сравняват големи участъци от небето, степента на разширяване е почти една и съща, съобщават изследователи. Наблюденията на взривяващи се звезди или свръхнови показват, че Вселената не само се разширява, но и разширяването се ускорява с времето.*
16. Текстът е съобщение на държавна институция. Притежава особености на официално-деловия стил. Характерни за този стил са например изразите: *обнародване, трудови договори, Кодекс на труда, местонахождение на имотите, регламентирано* и др.
17. Задачата е с изследователски характер. Развиват се граждански компетентности, както и компетентности за изготвяне на доклад/презентация и тяхното успешно представяне пред публика.

18. Задачата описва казус. За решаването на казуса спомага проучването, направено в изпълнение на задача 17. Задачата може да се изпълни както индивидуално, така и в екипи.
19. Текстът представлява запис на публично изказване. Автор (агресант) е Грета Тунберг, адресат е публиката, пред която се произнася изказването. Предмет на изказването е опазването на околната среда. Общуването е официално, пряко, устно. Текстът е превод на български език.
20. Темата на текста са климатичните промени, които настъпват на планетата. Тезата е, че трябва да се действа незабавно. Като основен аргумент говорещата изтъква бездействието на възрастните, които предпочитат да говорят, а не да действат. Привежда пример от личния опит – опита на дете, което се опитва да говори истината и което настоява за бързи мерки и за справедливост.
21. В речта си Грета Тунберг използва умело реторически стратегии, за да направи изказването си по-убедително: най-вече директното обръщение към публиката (форма „вие“: *„Вечно говорите за зелен икономически растеж, защото това ви прави „популярни“. Вие само говорите и продължавате напред със същите лоши идеи...“*, с директни обвинения към възрастните и специално към политиците, от които зависи решението на проблема); използва апел, за да призове към действия: *„Доидохме тук, за да ви кажем, че промяната идва, без значение дали на вас това ви харесва, или не. Истинската сила принадлежи на хората“*. Служи си с емоционално маркирана лексика: *люкс, страдания, каша, бива жертвана...*, както и с фразеологични изрази: *„да дръпнем аварийната спирачка“*.
22. Задачата е за провеждане на дискусия по актуалната тема за отговорността за климатичните промени. Речта на Грета Тунберг е провокативна, поражда както симпатии, така и несъгласия. Чрез упражнението се развива критическото мислене на учениците.
23. Примерна тема за публично изказване по научен проблем: „Глобалното затопляне – причини и следствия“; примерна тема за есе по житейски проблем: „Какво правя, за да подгържам чиста природата?“.
24. Задачата е за създаване на текст.
25. Конспектът отразява точно съдържанието на учебника. Неуместен израз е: *Изучаваме темите*. Необходима е повече информация за всеки от разделите. В текста са допуснати правописни грешки и грешки при членуване: *Учебника, ... на българският език; личността, пунктуаця, казос* (правилно: *Учебникът, ... на българския език, личността, пунктуация, казус*).
26. Подходящи теми са: „Усмивката е безплатна, усмихвайте се!“; „На кого бих отстъпил място в градския транспорт?“.
27. Задачата е за създаване на реферат. Развиват се уменията за самостоятелно търсене и проучване на информация. Също така книгата на Н. Георгиев ще обогати литературната компетентност на учениците.

ОТГОВОРИ НА ЗАДАЧИТЕ ЗА ИЗХОДНО РАВНИЩЕ

Изходното равнище съдържа 10 задачи, от които 9 със структуриран отговор и една задача с отворен отговор (коригиране на грешки).

Общ брой точки: 14

Скала за оценяване:

0 – 6 т. Слаб 2

7 – 8 т. Среден 3

9 – 10 т. Добър 4

11 – 12 т. Мн. добър 5

13 – 14 т. Отличен 6

Вариант 1

1.	А
2.	В
3.	Б
4.	В
5.	Г
6.	В
7.	Г
8.	Интересна е историята на град Матера, който близо 40 години е бил обезлюден, дори заплашен от тотално заличаване от лицето на земята, но впоследствие ЮНЕСКО го обявява за град със световно архитектурно наследство и това довежда до реставрирането му. Предполага се, че градът е създаден на скалистото възвишение преди близо 9000 години. Многобройните естествени пещери в Матера са били първите къщи на древните обитатели там. Жилищата са били издълбавани едно над друго в самата скала доста хаотично, като в един момент са започнали да наподобяват същински лабиринт от къщи.

Вариант 2

1.	Г
2.	В
3.	Б
4.	А
5.	Б
6.	А
7.	Моето училище е едно от <u>най-добрите</u> в нашия град. В него се изучават много чужди езици, например френски, немски и италиански. Напоследък имаме възможност да изучаваме и графичен дизайн.
8.	Б

БИБЛИОГРАФИЯ

- Бояджиев, Т., Ив. Куцаров, Й. Пенчев.* Съвременен български език. Фонетика, лексикология, словообразуване, морфология, синтаксис. София: ИК „Петър Берон“, 1999.
- Виденов, М.* Увод в социолингвистиката. София: 2000.
- Георгиева, М., Ив. Савова.* Писмените ученически текстове. Втора част: съчинения. София: Кръгзор, 2003.
- Грамматика на съвременния български книжовен език. Том 2. Морфология. София: Издателство на БАН, 1983.
- Грамматика на съвременния български книжовен език. Том 3. Синтаксис. София: Издателство на БАН, 1994.
- Димчев, К.* Основи на методиката на обучението по български език. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2010.
- Добрева, Е., Ив. Савова.* Текстолингвистика. Шумен: Университетско издателство „Епископ Константин Преславски“, 2000.
- Закон за предучилищното и училищното образование. ДВ, бр. 79/13.10.2015.
- Личева, А., Г. Дачева.* Кратък речник на литературните и лингвистичните термини. София: Колибри, 2012.
- Ницолова, Р.* Българска граматика. Морфология. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2008.
- Официален правописен речник на българския език. София: Просвета, 2012.
- Падешка, М.* Наративът в образователния процес по български език. София: Булвест 2000, 2014.
- Пашов, П.* Българска граматика. Пловдив: Хермес, 2015.
- Пернишка, Ем.* Синонимен речник на българския език. Пловдив: Хермес, 2003.
- Петров, А.* Дискурсният анализ в обучението по български език 5. – 8. клас. София: Булвест 2000, 2000.
- Петров, А.* Овладяване на дискурсни техники чрез обучението по български език. София: Булвест 2000, 2002.
- Петров, А.* Проблеми на комуникативно ориентираното обучение по български език. София: Булвест 2000, 2012.
- Петрова, С.* Училище за утрешния ген. Резултати от участието на България в Програмата за международно оценяване на учениците PISA 2009. София: 2010.
- M.A.K.Halliday, R.Hasan.* Language, Context, Text: Aspects of Language in a Social-Semiotic Perspective. Oxford Univ. Press, 1985.

КНИГА ЗА УЧИТЕЛЯ БЪЛГАРСКИ ЕЗИК за 11. клас

Автори

проф. г-р Ангел Петров
г-р Мая Падешка
Мариана Балинова

Редактор

Ива Иванова

Графичен дизайн

Петко Минчев

Коректор

Мила Томанова

Българска. Първо издание, 2020 г.
Формат 60x90/8. Печатни коли 7,5
ISBN 978-978-954-18-1599-1

Издател

„КЛЕТ БЪЛГАРИЯ“ ООД
София 1574, ул. „Никола Тесла“ № 5, БSR 2, етаж 4
мел.: 0700 47 400, e-mail: info@klett.bg
www.klett.bg